Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьлл 1923 шера дениз • ШИНАРА, 3 НОЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 131 (6521) • Мах 2 кеп.

Хоастам хилба коммунизм хьалъеча хьалха а этта йолхача краснознамении коллективашта, пятилетка гвардейцашта!

Советски Союза кхаьхьегамхой! ХIара балха моттиге лакхье кхаьхьегама овсарле, эффективность, дикал!

(КПСС ЦК ТIахьехамашцара).

РСФСР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо сецам бу: ИттазлагIа хержача Российски Советски Федеративни Социалистически Республика Лакхехьарча Совета йиьлагIа сесса гулъе 1981 шера 1 декабре гор. Москве.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета президиума секретарь Х. НЕЩКОВ.

1981 шу. 30 октябрь.
Москва.

Сийлахь-боккхача Октябра сийна

Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чахкдоахача заводерча № 43-4 йола установке хьаю мехкдаьтта чахкдоахача чIоагIа эшаш а цигара технологически процесс сихагIа чакхъяьккхара новкъостал деш а йола катализатор. Дукхача установкай болх дIабахар шиий къахьегамах тийша хилар кхетадеча установка технологаша шоай хьинари низ кхо ца беш къахьет цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера. Итт бетта план октябра бетта хьалхарча деношка кхоачаш а я, планал совгIа

ГРАФИКАЛ ХЬАЛХАБАЬННАБ

бIаьш тоннаш катализатор арахийцай цар. Цхьайтта бетта план а кхоачашъе гарга ба уж. Арахеца продукци дикагIеи дукхагIеи хилийтара установка смснашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхалаттарех ца1 я Шматов Магомед Гасанович керте латтача смена коллектив. Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дузача цIея сийна къахьегама вахте лаття боккъо аьккхарех я из.

Формовка блокера конус цIеньеш я оператор Федорова Елена, укхаза хьачуухиче овкъаро технологически процесса новкъарле ергйолаш гIулакх ца нийсдалийтара. Цул тIехьагIа дIатIайода из навоъни бошкашкарча давленега а боарамга а хьожаш йолча Горчханова Анна Васильевнена. Цхьа хIама хоатт цо цунга. ЦхьоалагIча линера уж болча сихха дIатIайода Безымянная Лилия Христьяновна, из а я формовка блока йоккхагIйола оператор. Дерригa а техка яьннай со, — аьлар цо. Давлени а боарам а хила ма беззара ба аьлс, яла еза указанеш лу цо.

ЧIоагIа терко ю йоккхагIйолча оператора шиий блокера технологически режим нийса лелайитара. Укхаза дукхьаьшха хьахул хургйолча катализатора йола дика шарикаш. Комсомолка Л. Безымянская установке болх бу диъ шу гаргга ха мара яц. Ше карадаьца болх Iалашйате дукха безаш хиларах цу лоацацча хана толамца караерзаьй цо катализаторни производство. Балха тIа дукха дикадараш хьаIомадаьд цо шиий хьехамчашкара, установка къахьегама ветеранашкара А. В. Горчхановагара. М. Г. Имановгара. Шиий блокера болх дика вIаштIехьбаьккхаб къонача производственница, массала а дика порядок а хул укхаза, блока операторашка ма хетта дика болх беш а ба.

Лотокашка гIолла цхьан блокера шоллагIча блоке хидо дIакхухь хьаденна яьнна катализаторни шарикаш. ШоллагIча блокерча чапашка термообработка ю царна. Укхаза чIоагIа фе хила беза технологаш, хьовзас ца ела кран хьахьовзайой (уж блоке итташ я) вIашагIъуьргья раствор. ТIаккха из брак я. Из сана дола гIулакх цIаккха а нийсдалийтац йоккхагIйолча оператора Копылов Борис Афанасьевича. Шиий балках тIехдика кхеташ ва из.

Сахьатага хьеж Борис Афанасьевич, кранаш дIакъовла хьалха долга хайначуя тIехьагIа установка цхьоалагIча линие вода из. Цунна ниэткъа хьахоа смена йоккхагIйолча, оператора М. Г. Иматова шийга деш дола къамаьл: мичахьа Iайоах Iа чанаш? — хетт цо.

Шийга из хаттар ма дингехьа Магомет Гасанович сиха тIеххьарча блоке вода, цига тахан болхлой тоъаш бац, цудухьа шийтара эшаш дола новкъостал де воал из. Иманова оамал а хинна дIевтта гIулакх да из. Дукххача шерашка балха моттиг па хувцаш къахьегаш волча Магомед Гасановича тIехдика Iомаяй укхаза продукци арахецара технологи. Шиий опыт догдаьза долаш дIалу къонабарашта, массаза а кийча ва из дешаца а гIулакхаца а эшаш дола новкъостал де.

ХIана укх сахьате цу блоке къахьегама вахте латташ ба йоккха опыт йола операторащ Степин Анатолий Иванович Безымянный Петр Алексеевич.

Н. ЧЕМИСЕНКО.

Яхъ дIайолаяьрий совгIат

МалагIа къахьегама совгIат кийчдеш пекъайоагIа шун коллектив Сийлахь - йоккхачa Октябрьски социалистически революце 64 шу дузача цIейна, аьнна тха корреспондента деьча хаттаре жоп а луш, СССР 50 шу дизара цIерагIа Грозненски химически завода планови отдела начальника Э. Б. Саркисовас аьлар:

— «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизах вай республике эггара хьалха социалистически яхъ дIайолаьча тха предприяте химикаша доккхий социалистически деккараш тIайицадар Октябрa дезача цIея сийна. Производства эффективности балха дикали лакхъара тIехьарча яхья инициатораш шоаш хилара тарра шоай ергга торолаш кхоачамзаш оврдагIдаьхар цар шоай доша дийза кхоачашдаpa. Пачхаьхьалкхен планах лаьрхIачул совгIа арахийцан цхьа миллиони 400 эзарии сомгIа тони политилен, фенол, спирт, кхыйола химически продукци.

Химикаша къаьстта дика тоадаьд шоай дерриге техника - экономически хьокхамаш цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера. Завода ерригa арахецача продукцех 80 процент гаргга яр пачхаьалкхен дикала Знак йолаш а. Къахьегама овсарле лакхьара задани 103 процент кхоачаш а я, совхиа укх хана хиннача 3,7 процент лакхъяй из. Планал совгIа ара мел хийца химически продукци из лакхъера чотах хьалей. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах пачхаьалкхенна 157 эзар сома пайда баьб. Иштта да химикаша Октябра дезача цIейна кийчдаь къахьегама совгIат.

Укх тIеххьарча хана предприяте хьалха латташ хилар ца белгалъяьннай Дронкин Владимир Михайловича кулгалдеча № 32-111 йолча спирт арахецача цеха коллектив.

МИШТА КХОАЧАШДУ ТIАЙИЦА ДЕКХАРАШ

МЕХКДАЬТТАХОЙ ДОШ ЧIОАГIА ДА

Дийнахьен буси доаккхаш дола мехкдаьтта цхьайтталагIча пятилетка планах лаьрхIачул дукха хьалха цхьа миллион тоннаш а газ цхьа миллиард кубически метраш яхчийтара Тюменски областерча мехкдаьттахоша дIайолаьа инициативни хьал а лаьца. Нерда йоккхий декхараш тIайицад Ленина орден лелаеча «Грознефть» производственни объединение коллектив. Укх шера планал совгIа 30 эзар тонн мехкдаьттен 22 миллион кубически метр гази яккха, вор1 бIаь эзар сома мехьа товарни продукци мах хила яккха, пачхаьалкхен планах лаьрхIачул совгIа 500 эзар сома пайда бе дош деннад цо. ХIаьта Октябра деза цIей хьатIакхаталехьа планал совгIа 23,8 эзар тонн мехкдаьтта, 21,5 миллион кубически метр газ яккха, заданел совгIа 600 эзар сома мехьа продукци мехьала аккха, заданел совгIа 400 эзар сома пайда бе дош деннадар мехкдаьттахоша. Укх шера 7 ноябрга кхачалехьа планал совгIа 5000 эзар метр бурув тоха дош деннад республикерча бурувдеттараша.

Шу чакхдала юхейисар шин бутт гаргга ха мара яц. Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дизар дезду укх деношка. Мишта кховчашду теш республикерча мехкдаьттахошеи бурувдеттарашеи шоаш тIайица доккхий декхараш? «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизах шеоа социалистически яхь а йоаджаль, шоай торонехи кхоачамехи бееза пайда ийбеш ба «Грознефть» объединене мехкдаьттахойи бурувдеттараши. ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тIайица декхараш тIехкхоачашдеш ба уж, хIаьта Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дузача цIея сийна тIайица социалистически декхараш хинал дукха хьалха кхоачашдаьл цар. Из къахьегама хьахьокх мехкдаьттахошеи бурувдеттарашеи укх шера даьхара къахьегама толамаша. Дукхьал нйс бетта мехкдаьттахоша пачхаьалкхен планал совгIа даьккхад 28000 гаргга тонн «Iаьржа доша», 29 миллион кубически метр газ. Ер шу доладелча дена планах лаьрхIачул совгIа цар маьхала яьккха продукци цхьа миллион гарггача сома маьха я, из хул шера тIайицача декхарел кхо эзар сома дукхагIа. Пачхаьалкхенна пайда бара укх шера тIайица декхараш кхоаза совгIа тIехкхоачаш а деш, хIанaлехьа цар баь пайда цхьа миллиони 588 эзари сом да. Къахьегама овсарле лакхъара задани 101 процент кхоачашъяьй. Из хьокхам а лаккхагIа ба шера тIайицача декхарех хила безачул.

Белгалдаккха дезаш да республикерча мехкдаьттен гази йоахача управленей ерригача коллективаша цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера шоаш тIайица хинна социалистически декхараш дикка тIехкхоачашдеш хилар. Хьинаре къ? а хьеташ хадзана социалистически яхье хьалхе латтаи хиларца белгалъяьнна я «Сунжанефть» НГДУ-ра Н. П. Летников керте латтача мехкдаьттен гази йоахеча бригадаи скважинашта капитальни ремонт еча И. А. Кодаева кулгалдеча бригадаи коллективаш. Иштта яхье хьалхе а латташ хьинаре къахьегаш я «Октябрьнефть» НГДУ М. П. Черепченко, А. Л. Аканьев керте латта бригадаш, кхы дукха ераш а.

Шоаш укх шера тIайица декхараш тIехкхоачашдеш ба «шера пхи эзар метр бурув а тохаш, пхьан шерен ах шерен скважина йистейоккхаргья» яхача девизах шоршера социалистически яхь боаржаль бола «Грознефть» объединене лаьттан четаш тохараш а. Сийлахь - боккхача Октябра 64 шу дузача цIейга кхачалехьа тIайицача декхарех тоха лаьрхIа хинначул шин эзар гаргга метр дукхагIа бурув тIехад цар хIаналехьа. Укх шера дерригa планал совгIа теха бурув 7 эзар гаргга метр я. ХIаьта шера планал совгIа тоха дезаш хинна бурув ялх эзар метр мара яц. ДIабахача нйс бетта планах техка езаш хинар 19 скважина йолча, цар техка яьккхар 21 скважина, эксплуатаце дIаяла езаш хиннараш 17 скважина йолча, цар эксплуатаце дIа а енна болх бе йоладалийтай 24 скважина. Мехкдаьтта запасаш совъяххара тIайица хинна декхараш а дикка тIехкхоачадаьд лаьттан четаш техараша. Цхьан станокаца бетта бурув тохара сухала къахьегама овсарле лакхъяра заданеш а лаьрхIа хинначул тIехкхоачашъяьй цар. Бурув тохара сухал лаккхъярах, химически реагенташ, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоарах бурув тохарга дIабода мах лох а беш, бурув деттача оттех беза пайда нйбарах укх шера дукхьал нйс бетта бурувдеттараша планал совгIа пачхаьалкхенна баь пайда 760 эзар сом да.

Планал совгIа бурув тохара шера тIайица хинна социалистически декхараш тIехкхоачашдаь кхаш бригадаш я «Грознефть» объединене. Царех я буровой начальникаш А. Е. Дровоубов, М. Н. Шулякин, В. К. Дудин, Н. Галаев, I. Галаев, Г. Попхадзе, Т. Заплутдинов, Н. Н. Меграбов, кхы дукха бараш керте латтача буровой коллективаш.

Б. КОСТОЕВ.

КХОАЛАГIЧА ШЕРА ЧОТАХ

— Дукха дикадараш шорта да тха коллективах, — аьлар «Центрогрозэнергомонтаж» яхача треста Грозненски мобильни специализированни гIишлон-монтажни управлене плановни отдела начальника Гудько Галина Григорьевнас. — Укх шера 25 августа тха гIишлонхоша кхоачашйир цхьайтталагIча пятилетка шин шера задани. Уж болх бе болабелар кхоалагIча шера чотах. Иштта бокха толам баккхара шиий бахьан дар—дика кIийле кийчъяь дIайолайир керда пятилетка. Из шоай толам гIишлонхоша кетабу Сийлахь - йоккхача Октябрьски Социалистически революце 64 шу дизара.

Пятилетка шин шера 6.7 миллион сома маьха гIишлон - монтажни балхаш де дезаш яр управлени. ХIанзале даь даьннад 7.5 миллион сом гаргга мах бола балхаш.

Уж толамаш доэлаш къахьегама овсарле планал 10 процент гаргга дукхагIа лакхIийр.

Рузкъан кхом белга воллехтие закон а хинна дIаяхьад. Балхашка дIайодар лахдапел 12 процент совгIа лохдир. 3 эзар киловаттсахьат электрически энерги, 4,5 тонн доагорa машиндаьттен кходьд.

Хетаргахьа, уж толамаш ихы а лахзагIа хургдар, нагахьа санна управлене гIишлонхой беррагаш а цхьан чоттиге болх беш баларе. Цар болх бу республике меттел кхычахьа а. Республике болх беш я Иванов Игорь Васильевича кулгал деш йола Грозненски участок. Цигарча болхлоша къахьет хIанз Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чахкдоахача завода биоочистке, бройлерни фабрика хьалъеча. Советски районе, кхычахьа. Цар дика кийчъяь Чир-Юртарча Нохч-ГIалгIай цементни завода дIаеслар карьер, цуна тIабода никъ биллар.

— Балхах дика ва йоал тха, — йоах мастера Горчханов Мухьмида. — тха болхлой хьинар дола, боккха общественни сакхетам бола нах боланадь. Тхо хIанз лоам чу. Советски районе, Итум - Кхала никъ буллаш да. Денал дола нах эшаш моттиг я из. Шаьрача ара санна варгIата хьабуллац болх. Аьлеш, ораш лоамаш да, лорвала везаш хул. ГIалат ца боалаш, массаза а балха норма тIехкхоачаьеш къахьег тха шофераш Имаркаев Салманеи Бенмуроеев Ахьмадеи. Цар дика лелаю шоай машинаш. Ниьса, цадай, ма йоагIара дика юл бетон Багдасаров Сергея.

Управлене лелаеча социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа Черкесскерча участкера новкъоста Медведева кулгалдеш бола гIишлонхой бригада. Цо болх бу масса вокзаш волча гIишлонхочун Злобина методагIа. ГIишлонхой традиционни да тIаккхоачам бригадо йистельнихар пятилетка хьалхарча шера задани, 180 эзар сома маьха балхаш дир цо цу юкъа. ЛаьрхIа хиннача ханал 35 ди хьалха дIаелар ше еш латта объект. ХIаьта деча балхашка дIадода 15 эзар сома маьха рузкъа кходир.

Белгалдаккха доагIа, участке деш дола балхаш халагIчарех хилар. Цун коллективо хьаду цементни химически заводий лаьттан кIалхара гIирсаш.

Иштта дика болх беш хьайоагIа Невинномысскерча участкера Максименко Владимир Иванович керте латта комплексни бригада а. Цо а бу болх Злобина методагIа. 600 эзар сома маьха гаргга гIишлон - монтажни балхаш даьд. цо, 300 эзар совгIа кубометр лаьтта хоарцадаьд.

Атта бай Сапралиев Руслана кулгалдеча бригадо беш бола болх а. Цо кийчъю Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чахкдоахача завода биоочистка объекташ. Дика лоархIаю бригада шиий декхарех.

Плани декхараш кхоачаш а тIехкхоачаш а делга управлене ерригача коллектива гIулакх а хинна дIаэтта. Коллективе хьахинна шоай болх кIоарга бовзаш а хьинаре къахьегаш а бола нах. Уж дукха ба. Царех ба экскаватора машинисташ коммунисташ Зачиняйко Александр Алексеевич, Щербаков Василий Александрович, бульдозерист Рыжман Борис Петрович, шофераш Аносов Султан, Квалич Федор Андреевич, автоскупера машинисташ Саватеев Алексей Михайлович, Жагилев Геннадий Васильевич, кхыбараш.

Укх шера латтача социалистически яхье къаьстта белгалбаьннаб слесарь Вараев Хаси, экскаватора машинист Маликов Хьусен. Царна еннай министерства сийлен грамоташ.

Управлене болхлошта юкъе кIезига ба кхалнах. Баьца, цар шоашкара доагIар дика кхоачашду. Белгалъяьнна дика къахьег бетонщица Юсупова Маккас. ДIалхача пятилетке доккхий производственни толамаш дахарах цуна елар «За трудовое отличие» яха медаль. Иштта дика болх бу бетонщицас Салаева Маккас а.

Управленера беррига нах бийца варгвац. Дидигов Ювсапа кулгалдеча управлене коллективо, Москверчеи Ленинградерчеи хьалха латтача гIишлонхоша дIадоладаь гIулакх хьал а лаьца, пятилетка ханал дукха а хьалхагIа, кхоачашъе дергI.

Ю. ТЕГАЛОВ.

Лакхача лоамашкарче хилача хьалашка хьалъеш латт Нигури — ГЭС-я Ставропольски ГРЭС-и вIашагIтохаш хургйола ЛЭП-500. Линие дерриге дIоахал 417 километр да. Цуж эггара халагIа ярех участок Кертерча Кавказски лоамах тIехйоал, Карачаево-Черкесски автономни областе гIолла чакхйоал. ТIаьхача хала долча лоамах аьлешка линии юллаш я уллача «Кавказэлектросетьстрой» яхача трестан бархIагIа механизированни колонна.

Кердача ЛЭП-о вIашагIхоттаргья Кавказ, махка Къулбехьеи, центра энергосистемаш цхьа чуэел а еш.

Электростроительашта доккха новкъостал ду авиатораша.

СУРТА ТIА: «МИ-10К» яхача вертолето фордагера хьаж 2600 метр лакхача моттигашка арцIанаре опорай секцеш уттаю.

К. ТАРУСОВА сурт. ТАСС фотохроника.

АРМЯНСКИ ССР. Араратски атагIеи цетре ул Октембериянски консервни завод. Сом, баьцадаарийн бахчевни культураш лелаеча боахамашкара дукхача машинашца укхаза хьаькхув продукци. Предприяте арахеца тIехдика соцаш, джемаш, компоташ, вареньи, баьцадаарий маринадаш, томатни паста, кхыйола продукци.

Р. АТАЯНА сурт. ТАСС фотохроника.

Турпала бригаде

МагIалбика районе меттел, ерригача вай республике а эггара дикагIа къахьегама хьокхамаш доахарий мутIкрашка болаш хьабоагIа Социалистически Къахьегама Турпала Бахмадов Маде кулгалдеча бригадера жа лелалдераш. Боахама дукха пайда а беш диъ шера кхоачашдаьд цар дIахача пятилетка декхараш.

Уж хьокхамаш лох ца долийташ болх бе лаьрхIа я бригада коллектив укх пятилетка шерашка а. Бригадера жа лелалдераш шоаш лаьрхIар кхоачашдеш, дош аьннача долаш болга хьагойт укх шера цар баьча балхо.

Шоаш лелацеча жех хIара бIаь жийна тIехьа 134 Iаьхар хьалнхебаьб цар, планах лаьрхIараш 95 мара ца хиннача. Дика Iуналл деш хьалхе а баь жерчашта тIехьара хьалъоастабаьб беррига а 829 Iаьхар, планах лаьрхIа хиннарел 211 Iаьхар совгIа а волаш. Вешта аьлча, пятилетка хьалхарча шера жа лелалдара план 134 процент кхоачашъяьй.

Дика да Маде кулгалдеча жа лелалдерий тха даккхара хьокхамаш а. Шоаш лелабеча хIора устагIава тIера юкъера лаьрхIача 4.8 килограмм йолаш тха даьккхад цар план кхо килограмм йолаш.

— ЧIоагIа тамаш ю жа лелаерах боахамашта ле хиннача хьахезача. ХIана аьлча, лертIа Iуналл деш лелаеш хилча уж массе а хана пайда боалаш доланадаь, — дуьц Бахмадов Маде. — Цхьабаккъда, хьалкхехьа кхоанн лоархIам а беш лелабе беза жена Iунал дара болх.

Аьхки тIехьара Iоахарий хьакъоастадаь жа лерга даьхча йистедоал ала йиш я жа лелалдара цу. Цул тIехьагIа царна деш мел дола гIулакх хьагIадоагIача шерарча хьокхамашта лаьрхIа да.

Эттара хьалха, кхоачалла цергаш дIаяьнараш е шамараш телхараш юкъера дIа а доаклаш, фуна дикагIдола жерч хьакхъоастаде деза. ТIаккха дикагIа доахадарца уж оархIе лацара кийчле деза — шин бетта. Вешта аьлча, гураьа уж оидем унахцIенеи хургдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Къаьстта бехктокхамеи лаьрххIа леладе дезаш хIама да жерчашта искусственни осеменеца елга. ХIана аьлча, цох тийша да хьагIадоагIача шера кукхагIа Iоахарий кхеделга. Iоахарий дукхагIа хиларга хьежжа лакхагIа хул жа лелалдара хьокхамаш, дукхагIа хул уж лелалдарах хьабоала пайда.

Дукххача шерашка болх беш зеденная сона бIаьстах юкхье даь Iоахарий унахцIенагIа долаш хьалкхувш боахама белггаъа дукхагIа пайда беш хилар. Цудухьа октябрь бетта чакхдоалехьа оаха осеменеш елга. Укх шера кхоалагIча октябре дIадоладаьб ялхайтта дийнахьа чакхдаьккхад оаха 90 процент совгIа долча жерчашта из елга. Бутт чакхбоалаш йистедаргда вож юкедисарашта а ь а. Из болх ккьаннех тийша ца буташ а1 айса лелабу.

Тхова тешаме ховш да тхоай жа март бетта лахкаргдолга. Цун лоархIам а беш кхааб оаха тхоай жа гурахьен Iайн. Iан замалахь лертIа Iуналдеш уж кхабарах тийша а да дукхадар.

Из пхета а деш хаиннахьа тоаль. Йоахъаь кийтъай Iай жа латта моттигаш. Iалашдаьд Iай жа кхабара яша таиш - таиппара доакъараш. Жа хахна лезденнатв хамеи уж лехкачул тIехьагIа юкъхьанцеи къаьстта чIоагIа кхаба деза жа. Цу хана дикагIйола боли ядати эш царна. Жа лелалдераша цу хана уж доакъараш хилийта дош деннад совхоза кулгалхоша.

Бахмадов Маде укх тIеххьарча шин шера ше лелаечa жена тIехьа хьал а кхедаь совхоза кхыча жа Iулашка дIаденнад цIи ахи эзар гаргга Iоахарий. Царех дукха дикача фух дола жерчаш хьалкхеле йиш яр. Бохаме из де вIаштIехьдаьннадац. Цу деша чIоагIа паьза вац хьалха латта жа лелалдер.

Цудухьа цо лаьрхIад укх шера ше хьалкхедаьча Iоахарех вIашагIделла керда жа Iул а ше тIахьожам лоаттабеш леладе. Цу кердача Iула юкъе 810 устагIи ба хIана, яхаш цIинкерч а долаш. Цхьаьккха шу даьлча бран даьрий метте дIаоттаде дикача фух дола жерч хургба царех. ХIаьта цIинтоарч хьагIадоагIача шера лерга даьначул тIехьагIа дукха пачхьалкхенна дIадала йиш я.

Цул совгIа, Бахмадов Маден цун новкъосташеи лерхI укх пятилетка шерашка шоаш хьалкхедаьча Iоахарех шоаш лелалдераш санна дикача фух долча жерчий цхьаькха Iул вIашагIдолла. Из боахама чIоагIа пайдана гIулакх да. Нагахьа санна совхоза кулгалхошеи специалисташеи из керда дIадоладаь гIулакх хьалллоаце, боахаме лелалдеш дола деррига жа дикача фух хилийта торо хургья. ТIаккха белгтала лакххургба жа лелаларах боахама боала пайда.

Укх шера шоаш даьхача толамийи дIахо йодача хана болх тоабара йолча торонийи лоархIам а баь Бахмадов Маде кулгалдеча бригадерча жа лелалдерашта тIайицад керда социалистически декхараш. Цар дош деннад цхьайтталагIча пятилетка декхараш кхаь шерен ах шерен кхоачашдеи пхе шера планал совгIа цхьа эзар Iаьхар хьалкхебеи.

Керда тIайица лакхара социалистически декхараш тIеламца кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьегаш хьабоагIа «Малгобекский» совхозера Социалистически Къахьегама Турпал Бахмадов Маде керте латта жа лелалдераш.

Сона хетачох, чIоагIа баькъахье хургдар «Чеченингушвино» объединене специалисташа цар балха опыт вай республикерча жа лелалдерашта дIайовзаргйолаш газеташ тIа кепатехача, телевидене гIолла дIагойтача.

А. ХАРСИЕВ.

Кхетама болх беча кердадор

КЪАХЬЕГАМХОЙ ХЬИНАР АЙДАРА

Шелковской района «Червленский» колхоза экономике кертера цех я ка леладер. 4 ферме лелабеча 60 эзар устагIанна гIулакх деш я 73 бригада. Бригадаш итташ а, цхьайолча хана бIаьш а километраш шоайла гаьна я. Жа леладеча болх беча 300 гаргга сага фу эш ха, планаши социалистически декхараши кхоачашдара къахьегама хьалаш вIаштIехьдаха атта дац иштта шоайла гаьна яьдача бригадашка.

КПСС XXVI съездо партийни организацешта хьалхашка ховдам болла декхараш оттадаьд — идеологически болх хадданза белга, цуи формаш эрга а йоахаш тоаелга, наьха йовхо елга. Коммунистически парте дIадедар кхоачаш а деш, «Червленский» колхоза партийни комитето идеологически планеркаш чакхйоах. Цар лоархIам — къахьегача коллективашка беш бола кхетама белх товбелга. Цу тайпара йола цхьа планерка йир колхоза председателa А. М. Белякова. Планерке бар хьайбаш леладоча фермай заведующеш, керттера специалисташ, парткома а колхоза правлене а членаш, цехови парторганизацей секретараш, станицера культболхлой.

Жа леладара проблемаш ювцаш къамаьлаш дир жа леладеча цеха начальника М. И. Демченкос, № 1 йолча ОТФ заведующе Р. Довлетмурзаова, № 3 йолча ОТФ С. Мазаева, колхоза профкома председателa А. Е. Рогожинас, кхычар. Цар дийцар iа дикка желаш кийчъелга, тIайша социалистически декхараш толамца кхоачашделга, къахьегама лхь шерагIа йоаржаелга. Белгалдаьккхир жа леладечарна ший ханкаьа керда газеташ, журналаш кхухьилга, желашка кинофильмаш хьокхилга тоаде дезилга.

Планерке тийна предложенеш дIалийир колхоза парткома секретара В. П. Борискина. Колхоза правлене аргIан заседани йолча хана хьайбаш леладеча фермашка почта кхаьа автотранспорт а йолаш сиг хьожаелга дуцилга тIадиллар. Червленски станична Совета исполкомагара дийхар художественни самодеятельноста новкъостал дар вIаштIехьдоаккхилга.

Кхыдола дешан а дийцар планерке. Масала, станицерча школашна хоам баьбар жа леладерий берашa миштa деш. Во дешаш долчa берашка дай-нанoй миштa хьои, царна фу эш хьожилга тIадиллар фермай заведующешта.

Планерке дакъа лоацаш хиннaрашa парткомагара дий хар тахьнара керттера событеш йовзийтаргйолаш информационни материалеш политинформаторашта, лектораш, агитаторашта, пропагандисташта телилга.

Планерке дийцар жа леладерашта культурни гIулакх миштa ду, уж болча агитатораш ухий, цар лекцеш миштa еш, массанахьа йий цIе уголокаш, политически а, экономически а дешар миштa вIаштIехьдаьккхад, кхыдола дешаш. Планерке мел дийцар тIалеста дер наьха сакхетам лакхбара, цар къахьегама хьалаш тоадара, хьалхашка латта декхараш кхоачашде уж сарцагIбохара.

АргIан идеологически планерка колхозе хургья ноябрь бетта. Укхаза дувцаргда кхаш леладерий коллективашка къахьегама дисциплина чIоагIъяра бе безача профилактически балхах. Цул совгIа хьожаргба хьалха хиннача идеологически планерке дийцар миштa кхоачашду а.

Е. ФАРНИЕВА.

ЭСТОНСКИ ССР. ГIайрен тIа вахаш хилча чкъаьранхо да хилча йиш яц. Дале а деце а иштта хет чкъаьрий донхилга керттера гIулакх лоархIача «Хийу калур» («Хийуски чкъарашхо») яхача колхозе. Боахама къахьегамхоша цхьайттaлагIча пятилетка шоллагIча квартале 6 эзар тонн чкъаьрий лийцад. Цу юкъа боахама баьнна цIена пайда 1,3 миллион сом ба.

«Хийу калур» яхача чкъаьрий лувцача боахама еннай СССР «чкъаьрий боахама Министерства» яхачеи промышленноста болхлой профсоюза ЦК-ай карара кара тела ЦIе байрахх.

СУРТА ТIА: палуба тIа керда лийца чкъаьрий.

Э. ТАРКПЕА сурт.
ТАСС фотохроника.

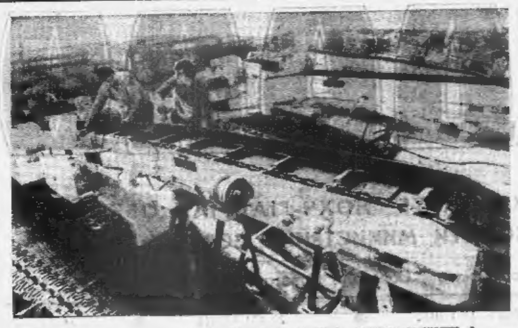

ЧЕЛЯБИНСКИ ОБЛАСТЬ. С. М. Кирова цIерагIча Копейски машинашъеча завода коллективо шу доладелча дезз падане совгIа кIора шахташта арадийдай лаьрхIа 10 проходчески комбайн.

Заводо проходчески комбайнаш лоаттаю алхха мехкарча шахташта лоаттаь ца Iеш СЭВ мехкашта а кхыча пачхьалкхашта а.

СУРТА ТIА: «I-ПМБ-2» яха кIор тIаботташ йола машина вIашагIйоллача.

Б. КЛИННИНЦЕРА сурт.
ТАСС фотохроника.

ХIАРАНЕ ШИЙНА ДЕЗАР ХЪАХОРЖАРГДОЛАШ

«Тиканашка, столовешка, врачечешка, химчисткашка — укхаза хIара дийнахьа мах хул. Фу эшалургья царга? Миштa тIаэц уж? Миштa кьамаьл ду царца? Мел ха йоаю цар тайп - тайпара бытовой гIулакхаш бахьан? Уж дешаш кхоачашдерга хьежжа наха мах бергба вай балхa. Мах бергба цIенхаштан доагIар чIоагIа дIадехаш. ХIаьта из дагалоаттаде дезза вай.

(КПСС XXVI-ча съезде новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тIара).

«Промтовары» яхача объединенена чуйоагIача тиканашта юкъе йоккхагIвара цаI я № 70 яр. Укхаза болх беш йолча комсомольско-кагирхой коллективо дерригa е хоза лостам бе, дIанийсдаьд. Товараш дала ийдархой бIарг тIвоттаргболча. корашка, пенашка тайп-тайпара эшаш латт, чура че са парсIата, безам тIеIорабелаш я. Тика алх отделах пхиъ самообслуживани йолаш я. Цу гIулакхо торо лу шийна лоаш дола товар дIатIа а ваха хьахарка.

Хьана тайп-тайпара товараш хул тика чу. Укхаза эца йиш я маIача наьха я кхалнаьха а тIерра баракъа, кога гIирс, тайп - тайпара кIадаш, эшаш, сувенираш, парфюмери, берий баракъа, дукха а кхыдар.

— Къахьегамхошта эшарга аьнна мел хетача товараш IалашI е гIерт тхо, — йоах тика директора Мурдалов Махьмад Хашуевича.

Интернациональни я тика чу болх беш йола коллектив. Барт тайна. вIаши гIо-новкъостал деш хIара денна тика чу уха мах безаме тIаийбеш ба нохчий, эрсий, гIалгIай, эрмалой, кхыча къамех бола къона кхалнах.

Тика чу болх беча 40 совгIа сагах 5 коммунисти 22 комсомолеш ва. Берригача балха партийни жоаьни е могаргдолаш дикка ина ба из. Комсомольски организаце балха плана тIа эттара хьалха белгалдаьккхар да наха гIулакх дара культуро лакхьелга, царна эшаш дола товараш ма хулла дукхагIа тика чу хулийтилга.

— Тика чу вена саг ше лехар корадаь, из раьза волаш дIавоахийтилга тхоей керттера декхар лоархI оаха. — аьлар комсомольски организаце секретара Шамханова Вевврес.

ХIара отдела хов наха хоатташ, лохаш дола товараш малагIаш да. Цу гIулакха хIара отдело журнал леладу. Цу тIа белгалдаьккхад дохкаш дола товар арахецар малагIа предприяти я, цуи фу мах ба, из эцаш бола мах сенна раьза ба е раьза бац. Даьча толхамаша хьахьокх дукхагIча наха къердар баракъа хьадаь кIада, цуи фасон, бос болга.

Торгови процесс товара а наха эшаш дола товараш дукхагIа IалашIара а шере шоаза цIдархой конференцеш ю укхаза. Цу тайпара йола цхьа конференци хилар 24 июле. Тика торгови зале гулбеннача дукхача наха дийцар шоашта малагIа моделаш, фасонаш эш. мах баьра культура лакхъяра дукха предложенеш елар. Цу тайпара йола шоллагIа конференци хургья укх шера 15 декабре.

Кхетадеш ма хиллара, укх тика чу а, кхыча мах беча предприятенга мо мара, дикагIдола товараш хьа а хьаршаш, складашкара е базашкара хьаалийтац. Цул совгIа, фондак доагIараш а 300 эзар сома гаргга кIеззигагIа хьахец. ХIаьта а №79 йолча тика комсомольско - кагирхой коллективо пачхьалкхен товарооборота план кхоачаш а тIехкхоачаш а ю. ИттлагIча пятилетка заданеш оланея совгIа дукхача эзараш сомашта кхоачашйир.

Иштта хьинаре къахьегъоначa коллективо 11-ча пятилетка хьалхарча шера я. КПСС XXVI-ча съезда — 26 ударни кIира» яхаш девиз а йолаш, къахьегама вахта даьттача цар ханал хьалха кхоачашдир шоаш тIалийна хенна социалистически декхараш.

Цу хена айденна хинна хьинар лаьгI а ца долийташ, дIахо болх беш хиннача коллективо толамца кхоачашйир 10 бетта план. Сийлахь-йоккхача Октябрьски революцие 64 шу дузаш а лакха хьоахамаш а долаш накъабаьхкар уж доккхача цIейна. Планах 2 миллионни 714 эзари сом мах бе безача, 2 миллионни 835,5 эзари сома товараш дехкар.

ТIайийцача социалистически декхарех товарооборота план 27 декабре кхоачашъе езаш я тика коллектив. Ханал хьалха план кхоачашъергья аьнна шоаш денна дош кхоачашдара шерра яхь яржай укхаза. Цуи девиза я «Улагв пхьаякха а тIехьавусар а воацаш» ахаш.

Шийгара масел а гойташ, яхь хьалха латташ я Б. Альбуказева кулгалду тIера баракъаш дохкача секце къона коллектив. Цо лелаю «Коммунистически къахьегама бригада» яха лакха цIи.

Кхы а цIи бригада я укхаза из сийлен цIи лелаеш: Р. Магаева заведующи йолча трикотажно - помгалантерейни секце З. Ниснмова керте латтача сувенираши парфюмерни йохкача секцен коллективаш. «Коммунистически къахьегама бригада» яха цIи мехкара къовсам лоаттабеш я кога гIирси кIадаши дохка кхы а цIи секци.

Эшача товарашца къахьегамхой IалашIбара а цунга хьежжа план кхоачашъяра а дикка аьттув боаккхаш гIулакх да тика а чу а безашча а доаца товараш мехкарча кхыча городашкара хьатIаувалга.

— Горпромторга разнораджах товараш хьадарга хьежаш тхо даьгIача гIулакх хургдацар оаха леладечох, — дувц директоре. — Махкарча кхыча городашкара — Пятигорскера, Донецкера, Минскера, Вахура, кхычахьара шера 180 эзар сома мехка товараш кхы тIа а хьатIаккхухь оаха. Уж товараш наха чIоагIа дIайийлу. 8 бутт баьлалехьа а оаха шера дохка лерхIаш хиннача дукхха а дукхагIа товараш дехкар.

КПСС XXVI съезде белгалдаьккхар дефицитни товарашца лелаю махинацеш цIенхашта дIаяхара, цу сфере хулача дерригача зуламашца йовгIаш йолча пачхьалкхеи органаша а болхлой тIахьожамо а чIоагIа къовсам лоаттабе безилга.

Цу дешай лоархIам кхета а беш, комсомольцаша, партийни а профсоюзни а организацешца, халкъа тIахьожама группаша цхьана дукха къахьег тика чу хьачулена товараш пхьаякха озабезам а ца беш, массанена а цхьаттарра дIакхачийтар дукхьа. Товараш миштa дохк хьоаш тика чу каст-каста хьажараш хул, гучадьена кхоачамбоцараш дувцаш арадувл «ЗIоммопа» яха сатирически венгазет, бола беш я «Комсомольски прожектор».

ХIаранена тIадилла комсомольски декхар а долаш берригa комсомольцаш общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаш ба.

Тика партийни организацеша цхьана комсомольцашa вIаштIехьдаьккхад коллектива идейно - политически кхетам лулся. Кагирхой дешаш ба КПСС Грозненски горкомерча сарийнарча марксизма - ленинизма университета, коммуниста М. Х. Мурдалова кулгалдеча комсомольски образоване школе. Шоай балха говзал лакх ца еш цхьаккха а саг вац укхаза.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

Пропагандиста долча новкъостала

ЛЕНИНА ПАРТЕ КУЛГАЛДАРА ЛОАРХIАМ

«Доал дара, — яьхад В. И. Ленина, — чIоагIагIа болча революционерах — коммунистех латта эхар хила деза, из долаш да, парти оал цунах».

Революционни пролетарски парти — керда тайпа парти, большевикий партя хьае волавенкар а хьалхь а В. И. Ленин хиннад. Цо кийчъяьй парте идеологически, политически, организационни лардаш, партийни вахара норманш, партийни кулгалдара принципаш, формаш, методаш. Уж дерригa дешаш шоайла органически цхьоагIо йолаш, бувзам болаш, цаI шоллагIчох тийша да яьхад Ленина.

Общества вахаре парте лоархIам лакхлуш хилара объективни закономерность бакъъяь хьахьекхай В. И. Ленина. Цо яьхад, цуи гIулакхий из але а е кхыале а йолча этапера декхараш доккхагIен чоалханегIен ме хул, наьха къовсам шерагIен хьинарегIен ме барк, кIоаргагIен оагIош дукхагIа йолаши хул парте болх, чIоагIлу цо кулгалдара лоархIам. «Наьха хьинар стихийни айдалар лахкагIа ме хул, — яьхад Ленина, — болам шерагIа ме хул, боарам боалаш кхы а сихагIа лакхлу социал-демократе теоретически а, политически а, организационни а балха тIара наьха сакхетам».

Парте лоархIами денали чIоагIдарен айдарен гIулакха, накхаара цуи дохаргдоаца бувзамаш хьаллоаттадарен чIоагIдарен боккха лоархIам баьб Ленина парте дерригача заеньяй. Цхьабакъда, цу ханна хьалхарча моттиге уттаьяй цо лохера партийни ячейкаш, парте лард санна, болхлой класса юкъера партийни балха «опорни пункташ» санна лаьрхIай цо уж. Лохерча моттигашка наьха революционни самодеятельность а юхкъаннарча парторганизацей хьинар а лакхагIа ай ме лу, дикка дукхагIа кIоарглу парте лоархIам, класса авангард, хьехам телар, организатор из хилара тарра».

ДегIаеначa социализма хIанзарча хьалашик, коммунизм хьалъелга советски халкъа юкъарчал доацаш дола практически декхар а хиниа дIаэттача хана, дIахо лакхлу коммунистически парте лоархIам кулгалдук лостам телеш советски общества низ из хиларах тарра.

КПСС ЦК Отчетни доклада тIа я хIанзарча этапе парти дегIаяра я боьзонца йола анализ, цу тIа бакъъяьй, тоаенна социализм дIаэттача хана общества вахаре парте лоархIам лакхлу яха вывод. Коммунистий парти вай общество дегIаярца цхьана йоккхагIа хул, чIоагIлу, деналагIа хул. ИттлагIча пятилетка шерашка КПСС-е хьачуенна 2 миллион гаргга саг — дукха миллионаш болча нахах латтача советски халкъа дикагIа бола викалаш. ДIадахача пхе шера парте хьачубаьхкаб цхьа миллиони аз миллиони совгIа болхлой, вешта аьлча парте хьачубаьхкача берригех 59 процент, 10 процент совгIа ба цу юкъа хьачубаьхна колхозхой. ДIахо а парте хьачуихкаб советски интеллигенце викалаш. ХIанз парте ба 17 миллиони 480 эзари коммунист.

Коммунисташа къахьег керда общество хьалъеча лоархIамегIарча участкашка. Царех 73,4 процент материальни производства доакъошка балхаш деш ба.

Советски Союза Коммунистически парте отрядех цаI я Нохч-ГIалгIайчен партийни организаци а. Индустриальни болхлой а берригача къахьегамхой а революционни къовсама кулгалдеш чаккхдаьхача хьинарерча гIулакхашца наха юкъе ший сий даьккхад цо.

Керда эзар бахьан долаш лоаттабеча къовсаме хьал а кхийнай, чIоагI а сийнай Нохч-ГIалгIай областной партийни организаци. 1980 шу чаккхдоалаш цуи мугIарашка бар 1420 юкхьанцарча, 1128 цеховой партийни организацеша, 2358 партгруппо чулоацаш хиина 48 эзар гаргга коммунисташ.

Коммунизм хьалъеча КПСС кулгалдара лоархIам дIахо лакхбалар кадраш хьакаржара, балхаш тIа дIанийсъяра, хьалхкеяра гIулакх тоадарца айхха дувзадена да.

Парте XXV съезда указанешка хьежжа хийцца кулгалдеча партийни балха тIа ахийтаб халкъа боахама специалисташ. ХIанз союзни республикай Компартей ЦК-ай, парте крайкомий, обкомий секретарий дих даькъах кхо дакъа, горкомийи райкомийи секретарий кхьдаькъах цaI дакъа инженерно-технически, экономически е юртбоахама образовани йолаш ба.

Кулгалдеча кадрашца дукха болх баьб вай областной партийни организаце а. Из бахьан долаш тоаеннай кадрай дикала состав. ХIанз лакхера образовани йолаш ба парте Нохч-ГIалгIайчен горкомийи райкомийи берригa секретараш. Цар кхаь даькъах шиъ дакъа хIина бац аьнна бараш специалисташ ба, 80 процент совгIачар лакхера партийни школаш яьхай.

Мехкен республикех партийни кадраш дукхагIа хилара йиш хул экономикана квалифицированно кулгалде. Экономически политикана лостам а телаш, парте даьи ший балха тIа ларде лувц программни дIадехар — дола хIама сага дукха, сага ираза дукха. Цу дIадехаро белгалбир халкъа боахам дукхха оагIош йолаш долча, халкъа хьал-торо тоаярца дуладенначa декхарашкахьа лостабара тIаберзабаь парте XXIV-чеи XXV-чеи съездий никъ. Из дIадехар ларде лаьцар партийни съездаша экономика дегIайоаллеча, берригача балха эффективности дикали айелта Iалашдеча хоадамболлаш интенсивни факторашка довлилга вIаштIехьдоаккхача хана.

КПСС XXV съездои парте ЦК пул тIехьагIа хиннача пленумашеи оттадаь декхараш чакх а доахаш, советски наха толаме кхоачашйир халкъа боахам дегIабоалабера ИттлагIча пятилетка план. Цу шерашка 717 миллиард сома дукхагIа хилар хьаяь промышленни продукци, хIаьта юртбоахама продукця — 50 миллиард сома. Болх бе йолаелар 1200 совгIа йоккхий промышленни предприятеш. Иштта уж дукхагIа хилар законагIа хила ма доагIара хIама да. Цо кердача низаца бакъду социалистически экономика капиталистическичул тIех хилар.

Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша шоашкара доагIа дакъа лаьцар пятилетка кхоачашъяр дукха лоаттабаьча къовсаме. Промышленноста болхлоша иттлагIча пятилетке планал совгIа маьхала яьккхар 83,5 миллион сома маьха продукци. ДукхагIа хьаьчох 90 процент совгIа яр къахьегама овсарле лакхъяра чотах яьй. Арахеца доладаьд продукце 50 совгIа керда тайпа. 4,6-эза дукхагIа хинпай пачхьалкхен дикала Знак тIа а латташ арахецаш йола хIамаш. 16 процент дукхагIа йоаккх юртбоахама продукця. Йоккхий я хиниа социальни эргалонаш а. Товарооборота объем 23 процент дукхагIа хиннай. 25 эзар гаргга дезалга дика кийчъяь квартираш кхаьчай.

Мохки республикеи дегIаяра лоархIаме этап я цхьайтталагIа пятилетка. КПСС XXVI съездо тIайийцача СССР 1981 — 1985 шерашка дегIайоаллара Директивашка тернална еррига советски республикай халкъа боахам дегIабена боарам. «ДIахо а лоарзагIа ца боаккхаш чаккхбахьаза баргбац, — белгалдоаккх парте ЦК Отчетни докладах лаьца яьча XXVI съезда резолюце тIа, — Советски Социалистически Республикай Союз чIоагIъяра тIаберзабаь ленински никъ. Советски пачхьалкхен юкъара хьешташи хIаьта иштта шоашца из хьакулийташ йолча республикех хIараяр дегIаахара хьалашли теркал а деш, дерригa социалистически къамий хIама дIахо тоаделгеи тIехь-тIехьа уж шоайла гарга нхувзилгеи лерратIа вIаштIехьа а доахаш».

Укх шерашна Iалашде деза тоаеннача социализма торонехи совленски биззагIа пайда эцилга, цуи материальни духовни рузкъаш дебаделга, производственни техническии потенциал дикка ондайоаккхилга.

«ЦхьайттталагIча пятилетка керттера декхар севах латт аьлча, — йоах XXVI съезда Директивашка тIа, — из латт, халкъа боахам тешаме, тIа-тIа дукхагIа дегIаккхулара, Iилмо-техническе прогресс сихъярен экономика дегIаахара интенсивни наькъа тIа яккхарен мехка производственни потенциалах пайда дикагIа эцара, ресурсай массе тайпа мамогга дукхагIа кходара а балха дикал товара а ларда тIа советски наьха хьал-торо дIахо товелга Iалашдарах».

«Материальни духовни беркат, — йоах цу Директивашка тIа дIахо, — хьакхолл болхлой, колхозхой, интеллигенце къахьегамца. Алхха къахьегам ба къамаш рузкъа дебаду хьаст. Хьадаьр мара дIадекъа йиш яц общества. Цудухьа къахьегамах хьаяур дукхагIа ме хул, дукхагIа чIоагIлу социалистически Даьхен низ, дукхагIа кхоачашду хIаранена а общества а эшараш, лакхлу советски наьха вахара боарам. Белгалдаь мулаш толаме чакхдоахилгIа эттара хьалха къахьегама овсарле лакхьярах тийша да».

Пхе шера мехка дукхагIа хургйола къаман доходах 85 — 90 процентал кIезигагIа йоацаш яр общественни къахьегама овсарле лакхьяра чотах йоаккхарга. 1981 шера Нохч-ГIалгIайче дегIайоалара плана тIа оттадаьд къахьегама овсарле промышленносте 1,8 процент лакхъелга.

Уж декхараш тешаме кхоачашде йиш хулийтаргйола гIулакх да В. И. Ленина кийчъяь принципаш а йолаш йола социалистически яхь.

Социалистически обществера къахьега саг — уж але а е кхыало а йола указанеш технически кхоачашъер вац. Дерригача халкъа социалистически яхьо, къахьегамца коммунистически гIулакх хилара тIехьарча боламо ше ма дарра хьаделл вай халкъа творчески хьинари талантк.

Вахаро тешал ду социалистически яхьа, къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни формай йоккхий экономически кхоам баларен торонаш хилара. Индустре — бIарччача цхьан нарядах болх беши къахьегамца дакъа лацара коэффициентага хьежжа къахьегамах мах телаши йола бригадни форма я из, гIишлош еча — бригадни подряд, юрта боахаме — техника цхьан мотте тIагульа лелаеши цунах комплексно пайда эцаши йола ипатовски метод, нарид йоаца механизировани звеньяш.

Мехка а Нохч-ГIалгIайчу а тIа-тIа шерагIа яржаш латт «КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъергья!» яхаш девиз йола социалистически яхь. Республике шерра баржаш латт «ИттлагIа пятилетка хьалхарча шера план — 7-гIа ноябрь тIаккхоачаш!» яхаш лозунг а долаш бола болами «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта-» яхаш девиз а йолаш яхь йолаьча СССР 50 шу дизара цIерагIча, «Электроприбор» яхача заводий коллективай инициативеи. ХIанз республика къахьегача накъах социалистически яхье дакъа лоац 93,2 процента, царех 67 процент совгIа бараш — къахьегамца коммунистически гIулакх леладара тIехьарча боламе. Цар къахьегар бахьан долаш Нохч-ГIалгIайчен промышленноста болхлоша ханал хьалха, 27 сентябре кхоачашйир укх шера ийс бетта плани социалистически декхараши продукци махкала аккхара боараман дукхагIа дола хIамай тайпаш хьадаран. Цу толамаша хьахьокх, 1981 шера плани бIарча пятилетке толаме кхоачашъергйолаш хилар.

ХIанз КПСС XXVI съездо оттадаь декхараш, шоай планаши социалистически декхараши кхоачашдеча шоаш лоаца дакъа белгалде хIара коллективана, хIара болхлочоа новкъостал дергдолаш, хIаране дош аьннача хургдолаш вIаштIехьбаккха беза республика партийни организацеша организаторски, боахама, массови болх.

Г. ЕРЕЩЕНКО,
Нохч-ГIалгIай историе, социологе, филологе институте воккхагIвола Iилман болхло, исторически Iилмай кандидат.

ХАЛКЪА ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

Бытовой гIулакхаш делга тоаде

Нохч-ГIалгIай транспортни управлене, юрта боахама министерства, «Плодопром» треста, «Чечингскотопром» объединене коллективаша бахача наха бытовой гIулакхаш дара пачхьалкхен планаш миштa кхоачашъю хьежай Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитет. Хьежачул тIехьагIа гучадьнна республике бахача наха бытовой гIулакхаш делга дегIадоаладара директивни органаша епна заданеш кхоачашъеш ца хилар. 1981 шера бархI беттах цхьанна бетта а кхоачашъяьяц цар бахача наха бытовой гIулакхаш дара планаш. Цар кхоачаш ца деш диса бытовой гIулакхаш 792,5 эзар сома маьха да. Iома а еш, гучаяхаш дукхагIа бытовой гIулакхаш дара йола торонаш. Бытовой гIулакхаш дара балха тIа къаьстта чIоагIа тIехьаюсаш я Нохч - ГIалгIай транспортни управленеи «Плодопром» трестеи коллективаш. цар шоай планаш кхоачашъяьяц 51,76 процент мара, е цар ца деш диса бытовой гIулакхаш 776,7 эзар сом мах болаш да.

Нохч - ГIалгIай транспортни управлене бахача наха бытовой гIулакхаш дара план кхоачаш ца яра бахьанех цаI да шийна чуйоагIача автотранспортни предприятешка автотранспортах цо бизза пайда ца ийбайтар. Эсала пайда ийбу бахача наха тиканшкара ийца хIамаш цIенхухьаяа автотранспортах. Во вIаштIехьдаьккхад бахача наьха цIагIара хIамаш, гIишлон материалаш, доагор дIа - хьа ккухьилга. Масала, Нохч - ГIалгIай транспортни агентства бытовой гIулакхаш дара бархI бетта план 35,9 процент городашта юкъе мовхьаш дIахьа кхахьара план 6,1 процент мара кхоачашъяьяц. Цхьан автомашина хIара дийнахьара выработка 32,5 сом хила езача 27 сом мара яц.

Гучадьенад, трансагентства «Грозтехобслуживане» объединенеи наха гIулакхаш дара тарифаш телхаеш хилар.

«Плодопром» тресто шийна чуйоагIача предприятештен боахамаштен дIалуш а дIайовзийташ а яц бахача наха гIулакх дера лаьрхIа йола планаш.

Юрта боахама министерства предприятеша, колхозаша укх шера бархI бетта кхоачаш ца дем диса бытовой гIулакхаш 11,6 эзар сом мах болаш да. Цу лоархIамеча балха тIа къаьстта чIоагIа тIехьадисад Грозненски района боахамаш.

Республикин халкъа тIахьожама комитет хьежачул тIехьагIа гучадьнна кхоачамбоацараш дIадоахилга тIадоахадаьд юрта боахама министерства кулгалхошта (нн. Кирилловна, Абрядина), Нохч - ГIалгIай транспортни управлене кулгалхошта (нн. Надировна, Лубашевна), «Скотопром» объединене кулгалхошта (нн. Осмаевна, Абубакаровна), «Плодопром» треста керте латтача (нов. Цымаевна).

Бытовой гIулакхаш дара планаш кхоачаш ца ярах, Нохч - ГIалгIай транспортни управленена чуйоагIача автотранспортни предприятешка автотранспортах лерттIа пайда ца ийбарах бехк баьб Нохч - ГIалгIай транспортни управлене начальника заместителa Лубашевна. ХIаьта управлене кулгалхошна бехктохаме эзаб тарафаш телхаяра бехке бараш, чIоагIбаьб автотранспорто бахача балха лоаттабеш бола тIахьожам.

Халкъа тIахьожама комитето гучадьха кхоачамбоацараш теркаме а лаьца, бахача наха бытовой гIулакхаш дара болх тоабаь хиларах хоам баьб «Чечингскотопром» объединене начальника заместителa нов. Абубакарова. Бахача наха бытовой гIулакхаш дара ийс бетта план 100,9 процент кхоачашъяьй объединене.

Нохч - ГIалгIай АССР юрта боахама министра заместителa А. А. Абрядина хоам баьб халкъа тIехьожама комитетага наха бытовой гIулакхаш дара шера план толамца кхоачашъяра де денаш дола балхаш деш хилара.

САГИ lАЛАМИ

ХИШ ЦIЕНА ХИЛА ДЕЗА

Гонахьара го бlехбар доккхе йиш йоацаш дола lалама закон а дац, технически прогрессаца дувзаденна дола хиланза даргдоаца хlама а дац. Хьалхиа моттиг социальни хlама да экологически кризисаца дувзаденна. Из ца хилийтара де дезараш да хьадда дола социальни гlулакхаш. Гонахьара го лорабара тlадерзадаьча гlуланхий тешаме кlийле я социалистически хьисапе вlаштlехбаьккха халкъа боахам.

Вай мехка lалаьмате дукха гlулакхаш даьд цу даькъе. Хlаьта lалама рузкъаех хьакъаьлагlа пайда ийбарахи цунна воспроизводство ярахи йолча Советски Союза Коммунистически парте XXVI съезда решенеш кlийлен тlа дlахо йодача хана кхы а дукхагlа дерг а да. Укх шера РСФСР Министрий Совето тlайийцаб зlамигача долхача хих йола Положени чlоагlъеш бола соцам. Цу Положене тlа, къоастадаь аьлча, белгалдоах нагийча долхача хиний (200 километрага кхоачаш дlаьхача) йистошка 300 метрага кхоачаш шера а йолаш йола хий лорадара зонаш хьаьш хилар, цу зонашка дукха балхаш делга дехка а дехкаш. Масала, цу зонашка етта йиш яц ядохимикаташ, хьалъе йиш яц уж чулоаттаю складаш, хьайбий фермаш, комплексаш и. кх. дl.

Нохч-Гlалгlай АССР а дукха ха йоаццаш баьб «НГl АССР зlамига хиш бlех ца дайташ тlийх чулдолийташи лораелга кхы а чlоагlдарахи хи ресурсех хьакъаьлца пайда ийбарахи» бола соцам. Цу тlа мертахдоах, вай республике дукхьала 10-ча пятилетка шерашка хий лорадара объекташ хьаьрга 19 миллион сом совгlа дlадахийта хилари дийнахьен буса 34,3 эзар кубометр хий цlенде низ бола 8 хий цlенду гlирс болх бе болабалийта хилари. Цифраш хьокхаме я, хlана аьлча цар хьагойт ерригача Советски Союза масштабе мел ахча дlадохийташ хила деза lалам лорадара гlулакхашка, мел сихача темпашца къестаеш латт вай социалистически пачхьалкхене гонахьара го бlех ца байтара проблема.

Из ала ховкъа хета а, хий латта моттигаш бlехъийташ йола объективни факторап я царел совгlа субъективни яраш а, нешта аьлча, къаьсткъаьстача гражданаша а гlулакхаш тlарча наха а lаламца леладеча тlулакхацьнь ювзаеннараш я вай республике. Хи йистоех, цу даькъе Шолжа йистоеха, кхалаж яь хиларах республикански кепайоазоно язду дукха ха я. Цхьабакъда горисполкомо, райисполкомаша, санэпидстанцеша цу даькъе хlанзалца даь корта а болаш дола хlама дац. Йохкалуш латта дlакхийса бlеха хlамаш хи чу ух, из кхы а бlех а деш. Кlезига яц наьха шо-шоай доалахьа йола машинаш долхача хишта чу юлаш моттигаш а. Духхьала ер шу доладелча гlоне гучаьннай чкъаьрий охрана Нохч-Гlалгlай республикански инспекце балхахошта цу тайпара хий бlехдаь ши бlаь совгlа моттиг. Уж гlуданхаш даьрашта 25 сомага кхоачаш гlодаш дийтад.

Къаьстта дувца деза республикера долха хиш цхьаболча гlулакхерца наьха бехке бlехдеш хиларах. Массехк шу да Старосунженски мажьнх еча завода директора заводо бlеха хиш Шолжа чу а ухийташ из бlехдарах чкъаьрий лорадеча органаша гlодаш детт. Фуд цунах хьахиннар? Хувцаденна хlама дац. Директораш хувцалу, хий хьалха санна бlехду. «Терек» яхача объединене Ермоловскерча филиало Шолжа чуухийт нормал дукха тlех формальдегид а йоаллаш дола бlеха хий. Цу объединене керттерча инженера Кулакова чкъаьрий лорадеча инспекцена дош деннадар из хlама кхы дайтаргдац шие аьнна, амма цу хана ден ийс бутт баьннаб, хувцаденна хlама дац. Шин централи усадьба территоре тlа автомашинаш юлаш моттиг я Ермоловскерча леспромхоза, машинаш йила хий юха чу а хьувзадеш я из. Цхьабакъда, цуьнх пайда ийбац шофераша. Царна аттагlа хет автоматикана юххерча цlенача хица машинаш юлаш. Цар йиш я пайда ийцача даьтта ведр хи йистерча цхьан кlотарга кlалlомохкае а, догlа ма дилхханге из хи чу чугlоргхилар теркал а ца деш (хи йистте ма улли леспромхоз).

Ядохимикатех харцахьа пайда ийбеш моттигаш а хул республике. Наурски районерча «Победа» яхача комсий сорхозо ядохимикаташ етт Тийрка геттара юххерча моттиге. Догlа ма дилххийге хи чу йолх уж, чкъаьрашта доккха зе а деш. Наурски районерча Ленина цlерагlча колхозе Тийркаца ювзаенна йолча дренажни система каналашта юххе гексахлорни тувс. СССР юрта боахама, чкъаьрий боахама, хи боахама министерстваша цхьан баьча «Ядохимикаташа чкъаьрий боахамий хий латтача моттигашка чуухнитилта соцадара де дела гlулакхаш» яхача соцамегlа чкъаьрий боахамий хий латтача моттигашта шин километр гаьна мара гексахлортасса йиш йоацаш доллашкьа.

Дукха шераш да, хlанзарчоа хулаш хlама а доацаш, чкъаьрий лордеча инспекце «Старогрознефть» НГДУ ЖКХ цlенданза дола хий Нефтянка яхача додача хи чу ма ахийта лаа. Гlодашка, предписанешка, оаха хьадедарашка ладувгlаш бац коммунальникаш. 7—8 шу хьалха документально оформлени а ца еш № 1 йолча ткацки филиала канализаци шоай канализацех хьатеха чкъаьрий хий бlехдарегlа органаш ЖКХ кулгалхошта гlодаш детта йолаелча, коммунальникашта дагадера ткацки филиала канализаци шоайчох хьатохара даьхьера договор доацаш хилар. Долче, бехкевар филиала директор ва аьлар. Укх шера сентябрь бетта доладеннад участке канализаци хувцера балхаш. Хlаьта бутт совгlа ха я ЖКХ деррига бlеха хий Нефтянкана чу дlачуухa. Балхаш лелярга хьежача гуш да, ЖКХ начальник вола нов. Потерякин а керттера инженер вола нов. Дрига а бlехача хих улицаш а хоинаш а хьалдила хилар а, чкъаьрий боахаме хи чу бlеха хиш чуухаш хилара а хlамма а сагота боацийлга, № 1 йолча филиала кулгалхой а бац этта хьал теркаллеш. Деррига зе lалама хул.

Г. ЩЕРБАКОВ,
«Запкаспрыбвода» Нохч-Гlалгlай республикански инспекце чкъаьрий лорадара вола участкови госинспектор.

Байдаев Солтагири — Грозненски автокомбинатс дикагlболча водителех цаl ва. Цо ший машин лелаю 27 шу даьннад. Цхьа шу, цхьа бутт дlабахабац цо ший декхараш тlехкхоачеш ца деш. Массаза а тlехдикача хьалашка лоаттаю цо шийна тlачlоагlъяь техника. Хьинаре къахьегарах, лакха производственни хьокхемаш даларах «За доблестный труд» яха медаль еннай Солтагирева, хlаьта тlийна Сийлен грамоташ, лаха баркалаш итташ да.

СУРТА ТlА: С. Байдаев.
З. БАТЧАЕВА сурт.

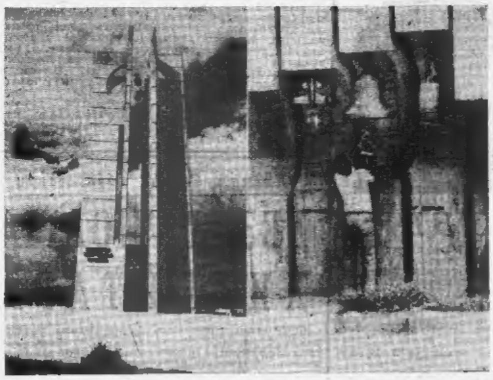

Болгарски столицаша йистерча «Машара байрах» яхача монумента юкхе. Ше санна кхыйоацача конструкцех хьалдаьа берий талланташ вlашагlкхийттача дакъа лоацаш хиннача пачхалкхаша ши шу хьалха Софие хиннача «Машара байрах» яхача Дерригдунен берий ассамблеяна совгlата дайта доккхийи зlамигеш гулдаш.

А. СМИРНОВА суртaш.
ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ГЕРЗ ЮАДАРА ДУХЬАЛА

24 — 31 октябре ООН Генеральни Ассамблея герз дlадаккхара йолча лаьрххlача сессе а Дерригдунен Машара Совета а яьча решенех хиннача герз дlадаккхара тlадерзадаь гlулакхаш чакхдахара Кlира машара. Герз дlадаккхара lалаьмате йоккхий манифестацеш хиларца белгалдаьлар. Цу йоккхача мероприято кхы цlаькха а тешал ду планета халкъаш машара цlенхаштта йоакхо еш хилара, хlаьта цунна боккха кхерам тlатувс герз юадара США хlанзарча администраце лаьцача милитаристски некъо.

Кlиран эггара йоккхагlа йола событи хилар машар безараша Лондоне чакхъяьккха митинг. Пхе сахьата загlох оагlув а теха цхьан мугlаре ихар болхлойи студенташи, гlулакхера нахи цlенноанойи, тайп-тайпарча политически партей викалаш. Гайд-парке хиннача митинге къамаьл деш герз дlадаккхара Дерригдунен болама сопредседатела Ф. Франуэйса аьлар: «Дуненна тlаьенна уизара кхерам тlера дlабаккха дега хиларо укхаза вlашагlтехад вай. Тlом хьовбе гlерта низаш, капиталистически державашта тlема промышленни комплексашта керте латтараш мел чlоагlа низ болаш бале а цар зулане планаш йоаc низ дlаккхоачаргба халкъий».

Итальянски столице хиннача, къамап юкъарча марше 150 эзар саго дакъа лаьцар. Керда тlом хьоабара духьаларча лозунгашца Парижа улицаш тlа араваьлар 100 эзар саг. Дукхдача наха дакъа а лоацаш демонстрацеш митингаш хилар Брюсселе, Токио, Вене, планета дукхача кхыча городашка.

Малхбузен Европа мехкашка шерра чакхдаьккхар Кlира. Цига керттера моттиг дlалаьцар эггара къаьзагlа дола герз — нейтронни бомба хьае йолаc аьнна Рейгана администраце решени яра, пхьадолча малхбузеевропейски мехкашка ядерни ракеташ дlанийсъяра духьала къовсам лоаттабаро.

Кlиран юкъе дакъа лаьцараша шоаш къамаьлаш деш белгалдоаккхар, герз lоадаро адамлена ядерни катастрофа кхерам тlатийса ца lеш социально-экономически кризис а яраелга. Из хинна капиталистически мехкашка. Тlема кийчо ярга империалистически державаша миллиардаш доллараш дlаухийт, хlаьта дунен тlа бlаьш миллионаш нах моцал лоеш, къело кlалбита, чуlе фусамаш йоацаш. Цудухьа сиха дlадаккха деза хlанз lалаьмате дукха lоадаь дола герз, герза доазув оттадаре, цул тlехьагlа герз массанахьа а цlендаь дlадаккхара хьакъехьа переговораш дlайолае еза. Духхьал цунна тlаерзаяь я КПСС XXVI съезде оттаяь а Къамий вlашагlкхийттача Организаце дlачуенна а советски машара инициативаш.

Герз дlадаккхара гlулакхаш чакхдахара долча Кlиро хьахьекхир машар лорабе халкъаш кийча хилар.

ПРИНЦИПИАЛЬНИ ПОЗИЦИ

Укх деношка дунен общественноста боккха теркам тlаезар Йеменски lарбий Республика Президента Али Абдала Салеха Советски Союзе яьча визито а КПСС ЦК Генеральни секретараца, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателаца Л. И. Брежневаца, кхыча советски кулгалхошца цун хиннача переговораша а. Переговорашча хана кlоаргга дийцар шин мехка юкъерча гlулакхех, хlаьта иштта дунен халкъашта юкъера керттера проблемаш, машаран дунен халкъашта юкъерча кхерамзлени цlенхаштта кхерам тlатувсача Гаргарча Малхбоалене эттача ирача хьалах къаьстта а дувцаш.

Регионе кхохнам чlоагlбалар, белгалдаьккхар советски йеменски оагlонаша, хьахиннад официальни Вашингтона масс тайпара тlемаполитически, финансови хьалдоацача Израила керте латтача гlоазараша чакхйоадача агрессивни политикаx. Цунца дувзаденна хьахкхайкадир Гаргарча Малхбоаленера хьал массе а оагlорахьара цхьан кота тlа даккха дезалд хилар, цунга бода реальни никъ хьабеллар lбар цунца хьашт долча деррагача мехкаша, палестински халкъа законни эвкал йолча Палестина мукъаяккхара Организаце дакъа а лоацаш Гаргарча Малхбоаленах йола Дунен халкъашта юкъера конференци хьаелларо.

«Советски Союзах аьлча, — белгалдаьккхар веза-воккхача Йеменски хьаьша сийна оттадаьча шун тlа къамаьл деш Л. И. Брежнева, — тхо кийча да нийсхон идеалаш эза мел йолчерца. Гаргарча Малхбоалене чlоагlгlа машар оттабе безам мел болчарца вlаши цхьана гlулакхаш леладе. Из тхо кийча хилар практически хьахье к х а д КПСС XXVI съездо оттаьча Гаргарча Малхбоаленех йола Дунен халкъашта юкъера конференци гулъярах йолча предложене тlа.

Москве хиннача переговорий итогаш lарбий мехкий кепайоазон а общественноста а юкъмоттиге я. Сана радиос белгалдоаккх, lарбий мехкий бакъ дола гlулакх хьаллоацаш, хьалкарча даькъе палестински халкъа дар а долаш. СССР-о принципиальни позици лелаелга, дерригача lарбий мехкашца тешам бола гlулакхаш леладе из гlертилга.

ЮКЪАРЧА ХЬАШТИЙ ДУХЬА

Итт шу хьалха, 1971 шера 30 октябре Париже кулгаш яздир «СССР-ан Францен юкъе вlаши цхьана гlулакхаш леладера принципаша». Цу документо вай шин мехка юкъе леладу доттагlален гlулакхаш дегlаккхувлара лоархlаме оагlув хьайийллар, уж дlахо а шердара чlоагlгlа лард еллар. Вай мехкашта юкъера традиционни бувзамаш наьха санна шер а делар, тешаме а хилар. Тайп-тайпарча боарамашка шинна оагlорахьара вlашагlкхетараш а переговораш а хул.

Вай шин мехка юкъерча торговле къаьгга хьагойт советско-французски вlаши цхьана гlулакхаш леладелга кlоаргдалар а шердалар а. 1970 шера денз 1974 шерага кхаччалца цун боарам шозза алсамбаьннаб, хlаьта цул тlехьагlарча пхе шера (1975 — 1980 шш.) из кхозза дегlабенаб, хlаьта соахка цхьан шера из 43 процент лакхбеннаб.

Вай мехкаша толаме цхьана гlулакхаш леладу экономика, культура, lилма, техника даькъе. Энергетика, бувзама средстваш, тайп-тайпара бесаш долча телевидене, медицина, гонахье лораяра даькъе цхьана оттаь программаш кхоачашъю. Дукха хlама лаьд космос наравзаяра наькъа тlа вlаши цхьана гlулакхаш леладеш. СССР-о урагlъяхийтай французски аппаратура тlалатта «Ореол-3» яха спутник. 1982 шера советско-французски экипаж космосе кхийтара сихъаь кийчо еш латт.

Цудухьа советски наха раьза хинна тlаш президента Ф. Миттерана вай мехкаца шинна а оагlонна пайда луш дола гlулакхаш леладергда, дукхача хана дена хьалоагlаш дола советско-французски доттагlал лора а дергда, чlоагlа дергда аьнна хьакхайкадар. «Советски Союзи Франции, вай шин мехка халкъаш, — йоах Ф. Миттеран Франце президентал а хармар даьньаа дувцаш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева яхьийтача телеграмма тlа, — вlашагlдувз доттагlлеви вlаши цхьана гlулакхаш леладарен традиционни гlулакхаша. Уж массе а доакъошка дегlаккхуларан хьатlайоагlача хана нарех машара чlоагlа ларда хиларан тlехьа да тхо».

В. МАЛЫШЕВ,
В. МАТЯШ,
В. ЛОПАТИН
(ТАСС).

МАШИННАЬКЪАШ ХIАЛАК ХИЛАР

Тха улица кхоачалучча вахар цхьа машинаньхахо, лондонски городской машинанькъа кондуктор волаш болх баьб цо массаза. Массехк шу хьалха, пенсе ваха ха хьатlаотташ, «соввьлар» из, долча тайпара аьлча, балхара дlаваьккхар. Халача хьал тlа вар воккха саг. Аз зийра: цун туфлеш ехаяр, из чlоагlа гlелвеннавар, цунна тlадувха баргlаш вешалка тlа хьалъухкаш санна дар. Цул тlехьагlа цун сесаг кхелхар, хlаьта воккха саг дукхагlа бlаргагора сона улица тlа гlолла лелаш е парке lохайна вагlаш. Наг-нагахьа болх а цийслора цун: жlали сакъердийта арадоаккхалга е цхьа хlама дlатlаьолга. Геттара талхаш латтар гlулакх. Цкъаза ший къаьна новкъостий болча вагонни депо водар из, хlаьта уж цига тlа-тlа кlезигагlа бусар. Ма дарра аьлча, цун вахар сецадар из машинаньхе тlара дlавоаккхаше.

1960 шера английски машинаньхашка болх беш вар 250 эзар саг, хlаьта хlанз — 180 эзар мара вац. Духьал дlадахача шера балхара дlаваьккхар ворхl эзар саг. Машинаньхъий болхлой керттерча шин профсоюзо дlадех ихебисачарна тела алапи 11 процент тlатохилга. Машинаньхъахой хьал тохкаш хиначча лаьрххlача правительственни комиссе а еннай цу тайпара рекомендацеш. Бакъда, машинаньхъий администраце уж тlаэцанзар.

Фу хиннад, аргаа вай, укх тlеххьарча ткъаь шера английски машинаньхъашта? Уж-м цхьан хана дунен тlа эггара дикагlчарех ма дарий. Ма дарра аьлча, эггара хьалхара машинанекъ укхаза хьабийллаб, хlаьта «вокзал» яха эрсий дош, словараша яхачох, Воксхолл яхача Лондонерча хьалхарча машинанекъа станцех хьаьхиннад. Цхьабакъда, кхоазткъалагlча шерашка «пайда беш яц» аьнна дукха маршруташи станцеши дlакъайлар, юрташи зlамига городшкаши шоай станцеш йоацаш йисар, хlаьта пайдаш деш дола пассажирашк мовхъеши дlаккхухьнлга частни сектора дlаделар.

Пачхьалкхен доалахьа дола английски машинанькъаш материальни средстваш ца тоъаш кул даьм. Из бехьаш наькъашка лелаю оборудовани къаьна я, наьха алапи лакха дац, персонал тоъаш яц. Дукха ха йоаццаш потребительски ассоциаце хlара денна Лондоно хьаухача бlаьш йолча поездий хьалах доклад оттаьй. Вагонаш бlеха, къаьна я, поездаш кестнаста тlехьаюс, хьалкагlа кхаж а ца беш рейсаш дlайоах. Поездах дукха мах боакх, уж хьалйизе хул. Пресса тlа машинаньхъахошта критика йича профсоюзаша раьза а йоацаш оал: «Оаха фу дергда шоана? Вагонаш цlенье, поездаш лелае, цар кхерамзле lалашъе нах тоъац».

Соахка Европерча экономически хьалах американски «Ситибанко» яьча доклада тlа белгалдоаккхар, дегlадьхача капиталистически мехкашта юкъе Англе ший болхлошта эггара кlезигагlа алапи телкига. Нидерландашка, Швеце, ФРГ, Швейцаре, Дане, Японе, США, кхыметтел Итале а телачул дукха кlезигагlа алапи тел Англе. Цох укх тайпара аьлар лейбористски партетерча парламента депутата Мартин Фликере. «Хlанз, lаьдал миссис Тэтчера бе доаллача хана, «Юкъарча рынка» дерригача мехкашка, хlаьта дунеш дерригача индустриальни мехкашка долчул кlезигагlа алапи тел Англе».

Цу тlа lотlатоха деза, английски машинаньхъахоша дунен тlа мел болчарел кlезигагlа алапи ийделга. Болхлой къахьегама хьалаш техача лейбористски парте комиссе гучаьхай цар халача хьала кхыйола оагlонаш а. Европа кхыча мехкашкарчул дlахьагlа да английски болхлой дй. Грецегара дlаккхдача Европе эггара лоацагlа йола отпускаш я цар. Берах болчеи бераш даьчеи английски кхалнаха тела пособеш эггара кlезигагlа я, хlаьта къонача болхлошта, нагахьа санна уж дешаш бале, экзаменаш дlалуча хана мах телаш отпускаш телац. 1972 шера денз британски болхлой алапи тlакхетара темпаш геттара лоха я. Цу безаме йоаначча статистика тlа беррига болхлошта юкъе тlеххьаро моттиг кхоач машинаньхъахошна.

Алапи 11 процент тlатохар дlадехарца (инфляци 13 процент лакхъеннай) машинаньхъахоша къовсам лоаттабу дерригача машинаньхъашка къахьегачар хьал тоадара тlехьа.

Английски машинаньхъий администрацена хетачох, цар болх лерттlа тоабара кхы а итт эзар саг эш, бакъда, уж хьалца йиш йолаш яц из. Вешта аьлча, цу гlулакхa эша ахча хьахеца раьза яц правительство, цо-м нах балхара дlа ма боахий. Масала, массехк шу хьалха улица тlа араккхессар сона вовзаш вола воккха саг — машинаньхъахо. Доалахочун жlали сакъердийта арадаьккха воагlаш сох кхийтача цо аьлар: «Машинаньхъаш хlалакдеш латт цар, цига болх бу нах хlалабаьккдаь. Цох латт деррига а. Из къаьача тайпара саг вер санна хlама да».

Джеймс ОЛДРИДЖ,
английски яздархо.
(АПН).

Лондон.

Укх сурта тlа я «Унзере цайт» яхача газето — ГКП органо — каст-каста ший оагlонаш тlа кепаетташ, хьабе болх боапараш цунна юхе гуллуш йола къахьегама биржа.

Малхбузенгермански коммунисташ хlанз шеррача программагlа болх беш ба, официальни даннеша хьахьокхачох июле 1 миллиони 247 эзар сагага кхоачаш укхаза ший тайпара «къаман рекорд» оттаь дола хьабе болх боацаш нах хилар дlадаккхара. Хьабе болх боацаш иштта дукха нах хилар — къахьега могаш болча нахах 5,3 процент — мехка тlеххьарча ткъаь итт шера хинна хlама дац. ГКП эггара хьалха хьадехар: ФРГ боарам боацаш тlема кийчонна еш йола расходаш кlезигъяри монополеша деча пайдашта етта налогаш дукхагlа хилийтари.

ТАСС фотохроника.

ПОРТУГАЛИ: АЬРДЕХЬАРЧА НИЗИЙ ЛОАРХIАМЕ КОТАЛО

Йоккхала дилдача Лиссабона Португа дlаьлача кхоазагlча моттиге латтача Лоуреш яхача города муниципальни совете хиннача хоржамий итогаш иштта я хоьшие сакъерда болабелар цигара нах, хlаьта из сакъердам сахиларга а баьлар.

Тlеххьарча даннешка диллача халкъа цхьоагlон Союза (СЕИ) — Португальски коммунистически партеи португальски демократически боламен блока — тlехьа кхадж тессар 45,31 процент болча наха, португальски социалистически партена (ПСП) — 26,56 процент, «демократически альянса» (ДА) тlехьа — 25,4 процент болча наха.

Муниципальни хоржамаш кхыча хана хиннадаларе политически партейи массови информаце средстваи теркам сел чlоагlа тlа ца оза а мегар. Бакъда, тахан къаьстта лоархlам болаш да уж: цхьа шу даьлча Португале хургда lаьдала моттигашкарча органий хоржамаш, цунца дувзаденна Лоуреш яхача городе хиннача хоржамех хьатlадоагlача шерарча хоржамий кампане дакъа лоацаргдолча низий репетици хилар.

Низаш дlа-юха малагlча тайпара декъадениад? Аьттехьарча дукхагlбарашна кхыметтел ахаш а моттигаш йоацаш йола республика парламент, компартена хетачох, мехна кхел къестае бокъо йоацаш я. Цунца дувзаденна ПКП ханал хьалха парламентски хоржамаш делга хьадийхар, демократически правительство вlашагlйоллар духьа.

Правительства политикана нах раьза боацилга хьагойташ оппозице еча lоттараштa, хlаьта иштта ший партера — СДП оппозицена духьала латта а ца могаш август бетта премьер-министр отставке вахар.

Цул тlехьагlа, социально-демократически центра (СДЦ) — альянсе гlоллрча геттара аьттехьарча ший партнера дlадехаш дола дукха хlамаш кхоачаш а даь. СДЦ лидера Фрейташ ду Амарала оборона министра портфель дlа а елла Пинту Балсемауса вlашагlъеллар «демократически альянса» кхоалагlа правительство.

Цхьабакъда, из правительство чlоагlа хилар геттара шеко йолаш да. Мехка экономически хьал тlа-тlа талхаш латт: пачхьалкхенга доалла декхар 589 миллиард эскудога дlакхаьчад. Укх шера хьалхарча ях бетта экспорт 14 процент кlезигъеннай. Инфляци дегlайоагlаш латт, болх ба могаргдолча няхах 7,5 процент бераш хьабе болх боацаш ба. 1 миллиони 700 эзари болхло, гlулакхера саг, ахархо юкъевоагlача португальски къахьегамхой Ерригпокъарча конфедераце сентябрь бетта дlакхайкадир правительствана ше цlенхаштта оппозице оттилга.

«Демократически альянс» хьогте а «кх чу яха хургхиларах» шек волаш саг вац, нагахьа санна социалисташа цунна гlо даь децаре. ПСП генеральни секретара Мариу Соареша хьаллаца тигазар ханал хьалха парламентски хоржамаш дар дехаш коммунисташ хилар.

Соцпарте лидера дагардар клетадо хала дац: из хьек lаьдал бе доаллача коалиценшийна дискредитаци елга, долче, къахьегамхоша из тlера lоккхоссарга, тlаккха правительство вlашагlйолла могаргдола цаl мара боаца низ ПСП я аьнна из дlахьалхашнахьа лакха йиш йола ха хьатlакхачарга.

Хlаьта хlанзарчоа аьттехьарчарна зlамига а доккхий гlо-новкъостал ду соцпарте, компартеца цхьана гlулакхаш леладе раьза а йоацаш.

«Аьттехьарчарнеи» «аьрдехьарчарнеи» юкъе хулга, ПКП-га а ца оаш дукхагlа аьттехьарча партешка озаш хилар (хlаьта социалисташ, ма дарра аьлча, цар оагlув хьаллоацаш ба) кийса позици лерхlаш ва Мариу Соареш. Бакъда, вахаро социалистеита дlагойт цох де вела хlама хургдоацилга. Масала, иштта хилар Лоуреш округе хиннача хоржамашка, уж деча хана ерригача 17 участке социалисташ эшабир. Кхыметтел массаза а царна тlехьа дукха нах хулаш хиннача Мошкавиде яхача участке я.

Укх тlеххьарча шерашка хиннача событеша хьахьокх, португальски соцпарте хьа аьнна аьтта оагlорахьа гола тоххаше цунна тlехьа латта нах кlезигдулга. Алхха жаржархой хинна ца lеш, кхыметтел цун ший къаьнагlа бола членаш а. Дукха ха йоаццаш соцпартена юкъера ше дlавоалилга хьакхайкадир Энрике де Барруша, учредительни собране председатель хиннача, пачхьалкхен совета член хиннача. Бахьан — ПСП кулгалхой политикана ше раьза ца хилар.

А. ЭДИТОВЕЦКИЙ,
АПН соб. корр.
Лиссабон.

«США ЛЕЛАДУ ГIУЛАКХАШ — МАШАРА БОЛА ЦIЕНХАШТТА КХЕРАМ»

Москве хилар Кипра цlи хеза политически а общественни а деятель, Едини демократически центр яхача парте председатель, Азеи Африкаи халкъий солидарноста Организаце вице-президент Вассос Лиссаридес. АПН корреспондентаца къамаьл деш цо аьлар:

— Укх тlеххьарча хана Средиземни форда а Гаргарча Малхбоален а районера хьал чlоагlа ирденнад. Укхаза гуллуш латт США тlема-форда низаш. 6-гlа флот тlема кийчдаьд. Вашингтонски администраце къайла кхаьлац ше цу тайпара гlулакхаш Средиземни форда бассейне укхача мехкашта, эггара хьалха Египтаи Ливенеи а гойташ «низ» дlагойтара деш долга.

Садат веро а Кэмп-Дэвида политикана духьала Египте оппозице леладеча гlулакхашна а Вашингтон корзагlъяьккхай. Хьалха денз техка а езаенна а кхерам тlатувсара тактика хьаайцай США-с, цо Египтана юхеэзай форда армада, дlакхайкадаьд шоаш территоре тlа военни маневраш ергья, аьнна. Ший бlехача политикана тlера общественноста теркам дlабаккхар духьа Вашингтоно хьалхувсаду Ливе Египтана духьала леладеча «агрессивни гlулакхий» хьакъехьара фаьлгаш. Американски кепайоазоно язду, США бlуно Египта территоре тlара Ливена духьала кхыметтел тlом бе могаш хиларах а.

Кхетадеш ма хилара, Кипра общественноста ший лоалахошта духьала США-с леладеча агрессивни гlулакхашка сатийна хьежаш lе йиш яц. Тахан Средиземни форден Гаргарча Малхбоален районе Вашингтоно лелабу никъ са мехка а кхерам тlатувсаш ба. Оаха дицлац Кlайча цlен викалаша яхачох Кипр «Вlашагlкхийттача Штатий хьаштaшка диллача стратегически лоархlамеча моттиге» улла хилар. Гlайрен тlа я английски военни базаш, кризисни хьал оттепарех моллагlча хана пайда эца йиш хургья Пентагона.

Гаргарча Малхбоаленера проблемаш нийсхоица къоастаяра тlехьа да тхо, оаха тlаэцац кэмп-дэвидски никъ. Хlара халкъ цу даькъе палестински дар а, ший лоlамегlа йола пачхьалкхе хьае бокъо йолаш да. Гаргарча Малхбоалене израильски политика лелаю агресси сацае еза. Тахан США-с леладу гlулакхаш — машара бола цlенхаштта кхерам.

(АПН).

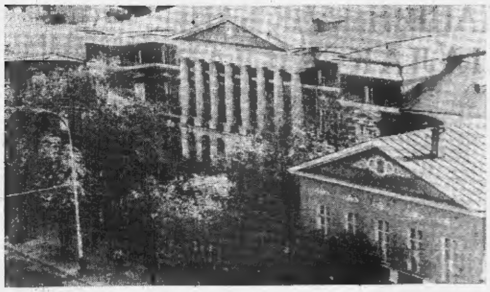

СССР РЕВОЛЮЦЕ МУЗЕЙ

МОСКВА. ХӀара денна эх миллион совгӀа москвичаши столица хьашийн боагӀа Ленинен Октябрьски Революцен орденаш еннача СССР Революце Центральни музее.

Музея экспозице чулоац XIX бӀаьшере чакхйоалача хана дека хӀанзалца хьаена вай мехка исторечухь лоархӀаметӀа ярех йола хан-юкъ. Миллион гаргга йолча экспонатаца хьахьокх Сийлахь-боккхача Октябрьски Социалистически революце, граждански тӀема, Сийлахь-боккхача Дай мехка тӀема истори, СССР-е социализми коммунизми хьалтьяра тӀехьа советски халкъо лоеттабу турпала къовсам.

Советски халкъа вахаре эггара белгалагӀа доло ди — Сийлахь-боккхача Октябра цӀей — хьатӀаккхоачача хана къаьстта дукхагӀа нах хул музея залашка.

Музее хьайийллай керда выставкаш — «1905 — 1907 шш. революци изобразительни искусстве», «Сийлахь-боккха Октябрь изобразительни искусстве».

Музея, ӀэшатӀехьйоах дӀаюха лела выставкаш. ХӀанз Советски Союзе гӀолла дӀахьоккхаш я музея 6 выставка, царга хьеж Казахстана, Гаьларча Малхбоалерча, СибарегӀарча йоккхийча промышленни центрашка баха нах, БАМ булларш.

СУРТАШ ТӀА: 1. СССР Революце Центральни музей. 2. Скульптора А. П. Файдош яь «В. И. Ленин» яха скульптура. 3. Музеера экскурси.

В. ЯЦИНА суртеш.
ТАСС фотохроника.

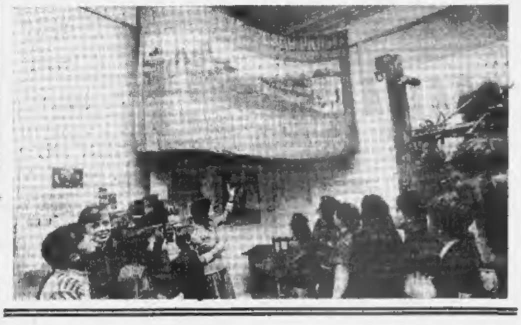

ЗИЗАЙ ЦӀЕЙ

Укх деношка Карабулакерча № 1 йолча юкъерча школе хилар тамашийе хоза мероприяти — традиционни зизай цӀей. Дешархоша кийчдаьча цу цӀейна юкъе дакъа лаьцар ерригача классаша. Царна гӀо дир классий кулгалхоша, биологи хьехаш йолча З. Г. Разумовас, классийн араххьа беча балха организатора А. Н. Ивановас.

ХьатӀадера дукхача хана деиз сатийса ди. Актови зал къоарзъяй зизаша. ЦӀей хьадийлар дӀадахача шера зизай конкурсе толашагӀа хиннача 7 «Б» класса дешархоша. Цар цӀов хетабаь бармаькха а, наха а, бӀарчӀача шера маькхаца уйла йолаш вахачужив а. Дог тохадолийташ дар ворхӀлагӀча классерча дешархоша С. Мальковас, Р. Посохова, Б. Болтоевске, Д. Даниевас, кхычер маькхах дийцераш.

Ма ираз долаш хетар сона йоаллаш латта бераш: хӀара дийнахьа биззалца маькх яа йиш йолаш ба-кх уж. ХӀаьта, дерригача дунен тӀа эзараш нах моцалла бовш ба, хӀара минута моцалла да 40 бер. Ма ираз да машар а маькх а йолча мехка вахаш хилар.

Цхьабаккъда, маькх сигаларгӀа ІочухувсацӀ е гаьнаш тӀа хьахулаш яц. Из кхетадеш долча бераша дукха дӀайиха дешаш аьлар маькх кхеераша хетадаь.

— Дув буаргба вай маькх кхеераща, цар турпалча гӀулкхашта хьалхашка эхь доцаш, харцахьа довцаш хургда ванна!

Итташ долча зизай цӀовнашта юкъе дар: «Массаза дийна вола Илич», «Байнача комсомольцашта», «Машар тӀемал кетбаргба» «Дошо гуйре», иштта кхыдараш. Космодемьянская Зояйна боккхача безамца маькх бе шоаш хетадаь зизаш хьахьоихаш 7 «а» класса дешархоша Л. Айдиновас, Р. Ажитова, Л. Аушевас, Л. Красниковас ловзайир М. Алигера «Бакъдолчох бола фаьлг» яхача пьесера цхьа отрывок.

Карабулакерча школа хьехархоша хьинаре къахьег бераша эӀамига долаш денз Ӏалама хозал а цун къайленаш а йовзийтш, из лораде Ӏомадеш. Чаккхйоах бераща Ӏалам дикагӀа довзийта лаьрхӀа йола экскурсеш. ХӀаьта школа цӀий доалахьа я дукха гаьнаш йовза торо йола беш.

Дукха язду, дувца а дувц вай Даьхе гаьнашкара, баьцашкара дӀайолалу яхаш. Из иштта да. Бакъда, эггара хьалха Даьхе дӀайолалу из Ӏалам лорадарца а дезарца а.

«Чкъаьрашта цӀена хий деза — лорадергда вай хиш. Хьунашка, арешка, лоамашка тайп-тайпара оакхарий де — лораергба вай хьунаш, ареш, лоамаш. Чкъаьрашта — хий, олхазарашта — фо, оакхарашта — хьу, аре, лоамаш. ХӀаьта сага Даьхе еза. ТӀаккха Ӏалам лорадар из Даьхе лораяр да».

Уж мега дешаш аьнад Ӏалам дукха дезача Пришвин Михаил Михайловича. ТӀаккха лораде вай Ӏалам — из я вайна пана а хозал а вай кхоабацп дар а, из лораде Ӏомаде бераш а.

М. ФРОЛОВ,
РСФСР школа заслуженни хьехархо.

КИНО

«ТЕГЕРАН-43»

«Тегеран-43», цу фильма из цӀи Ӏойийшача кхоачам ба цо дувцар исторически хӀама долга кхетаде. 1943 шера Тегеране конференце вӀашагӀкхет кхаь пачхаьлкхен кулгалхой: Сталин, Рузвельт, Черчилль. Гитлера лоӀемах фашистски агенташ уж кхоккха а дӀаваккхе лаьрхӀ. Укхаза, Тегеране, кийчбеш ба из тийша болх.

Из керде а кийца французски швейцарски кинематографисташца цхьана советски кинорежиссераша Алов Александрен Наумов Владимирен оттадаьча цу картина сценари язьбай драматурга Шатров Михаила. Дукха ха я Шатров исторически материал тохкаш вола, цун тешал леш да «Революцен цӀеригӀа» «ЯлхагӀа июль» яха фильмаш а «Большевикаш», «Сийнача баьца тӀа цӀе говраш» яха пьесаш а. ДӀадаха хӀама юхаметта а оттадаь хьахьоккхаро дикка уйла йийт таханарча вахарех. ХӀаьта малагӀа хьехам луш я-те Тегеране хинна событеш?

Цу фильма авторашa хьахьекхаб шоай программе политически террор хиннача цӀийга сатийсача фашизмаи таханарча неонацизмая юкъера буввам.

«Фильма материал шгьарчов ширъяьнив хетаду, — аьннад Наумова шийн цхьан интервью тӀа. — Бакъда, укхаза дуиц наха дагадоагӀача терроризма эггара йоккхагӀйолча акцех. ХӀаьта из тийша болх чакхбаларга хьежжа хургьяр дунен тӀерча наьха кхел. Террорьи из дац духхьал самолеташ карахкувлар, тийшача балхах нах боабар, царна низ бер, из я политически программа, философи. Цу гӀуллакхо тахан а хьаьрдаьхад дукха капиталистически мехкаш».

Ира сюжет йолча, политически фильме кино лелараш юха а вӀашагӀкхетаргба советски а дерригача дунен а экрана дикагӀболча актераша. Укх фильме советски разведчика Бородин Андрея роль ловзаю Костолевский Игора.

«Тегеран-43» яха фильм Костолевско керда болх ба. Шийн кхоллама кхоъ дӀаболабеш эггара хьалхара, поручика Анненкова роль цо ловзайир «Кавалергардаш долча ираза седкъа» яхача картине. Цу хана дена бархӀ шу даьннад. Юха а экранаш тӀа гу вайна кхуц долаш вола француз Андрэ. 60 шу даьнача цу профессора роль ловзаер къона актер вола дага лац кинотаьхьежархошта.

«Сона цӀакхха вайнавац, — аьнаш дувц режиссера И. Любимова, — цу тайпара шийн декхар кхетадеш, ше даь гӀалаташ гуш, ше роль ловзаече турпала оамалцара дӀамиттдар: кулгаоамал, волавалар, дош алар тоххкаш вола актер»

Иштта укх фильме керттера роль ловзаеш я вайна йовзаш йола Белохвостикова Наталья. Из духхьал шозза ловзаш кхоъ шу даьннача, цӀаьхха лог долча, хозача Мари роль ловзаьь Ӏац укх картине, цул совгӀа во ловзаю Мари йоӀий, таханарча журналиска Натали роль а.

Белохвостикова кхеьий киноискусства вокхача говзанча С. А. Герасимова. Цун турпалаш, керттерча даькъе, цхьа шийн тайпара оамала а йолаш, кхалнаьха дегӀий керда оагӀув хьаеллаш хул. Актрисай хьалхара роль хилар «Ӏаьа юкъе» яхача С. Герасимова фильмаи керттера персонаж — Варвара Елена. Из роль ловзаярах Белохвостиковайна кьожаю СССР-а Пачхаьлкхен премий. ХӀаьта кхалсага роль дика ловзаярах XVII дунен халкъий кинофестивала приз а лу цунна.

Йовзаш а везаш а ва вайна актер Джигарханян Армен. «Тегеран-43» яхача фильме цо ловзаю вах боабеш гоавал йолча Ришара Макса роль.

Вай лакхе белгиала ма даккхара укх фильме дакъа лоацаш ба кхыча мехкашкара дикагӀбола актераш. Царех цӀа ва гӀоркаьнна французски актер Ален Делон. Укх фильме из бӀаргагуш массехк эпизод мара яц. Цун турпал комиссар Фош боккъонца вола демократ саьна, кортамукъале бахьан ла.

Белгалбаьхарел совгӀа фильме дакъа лоацаш ба: Юргенс Курд, Жерс Жорж, Гринько Николай, Стриженов Глеб, Ульянов Михаил, Басов Владимир, Санаев Всеволод.

Къаьстта белгалдаьккха догдовеӀа укх фильме пракски мозла роль ловзаеш ван республикерча Х. Нурадилова цӀерагӀча драматически театра актер Дудаев Муса хилар.

Фильм даьккхад Париже, Лондоне, Берлине, Баку, «Мосфильма» павильонашка.

СУРТА ТӀА: «Тегеран-43» яхача фильмера кадр.

В. КОВАЛЕВА.

ДОТТАГӀИЙ БОЛЧА ХЬОАШАЛГӀА

Массехк шу хьалха «Вайнах» яха Нохч-ГӀалгӀай пачхаьлкхен халхара ансамбль хилар вежараща йолча Чехословаке гастролашка яха. Цу хана Ӏаьмате хоза хеташ гӀайгӀар цигарча къахьегамхоша вайнаьха халхара искусство. Кхьнметтел, цига ансамбла хиннача концертех, къахьегамхошца дув хиннача вӀашагӀкхетарех, шоай мехка хозен сийлени моттигаш гойтӀа даькхи шин даькъах латта документальни фильм а делар цар Нохч-ГӀалгӀайчен совгӀата.

Массехказза из фильм хийнад Нохч-ГӀалгӀай телевизиони студе гӀолла гойташ.

Чехословацко-советски доттагӀалон Союзо йийха селхан юха а Чехословаке яхай «Вайнах» яха ансамбль. Чехе а Словаке а городашка — Праге, Братиславе, Остраве, Тыржинице, Домажлице, Пльзене, Готвальдове, дукхача кхыча городашка, юрташка гойтаргья ансамбло шийн творчество. Концерташ деина ца Ӏеш цига цар вӀашагӀкхетараш хургда болхлошца, кхыча къахьегамхошца, интеллигенцеца, студенташца, дешархошца, культура а искусства а болхлошца.

Чехословакерча къахьегамхошта бӀаргагургда «Вайнаьха сигленна цӀал» яха шин-ше дикагӀа халхевала гӀерташ хилар гойташ оттадаь халхар. «Тха юрта» яха халхара композици, «Массанахьа а хила тарлуш дар» яха хореографически сценкаш, «Нохч-ГӀалгӀай праздничи халхар». Боккхача безамца хьожаргба аьнна хет Чехословакера зрителаш вайнаьха бегашта деш долча сакъердамеча «Из хьяц хӀамзара яр» яхача халхарга.

Вайнаьха халхараш метел, ансамбло хьоашалгӀа яхача гойтаргда Кавказа тайп-тайпарча къамий халхараш а. Царна юкъе да «Хоруми» яха гуржий халхар а.

Вежарий болча тиъаь пийь ди доаккхаргда ансамбло, цига цар гойтаргда тиъо совгӀа концерт.

А. БЕК.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

Кхетам балари образовании

ДЕЗАЛ ЧӀОАГӀА ХИЛИЙТАРА

СССР педагогически Ӏилмай Академен СССР просвещене Министерстван оттаьй кердача шин школьни курса программаш — «Гигиенически и половой а кхетам балари» «Дезал а болаш бахара кийчбари». 1981/82 дешара шера дукхача школай лакхерча классашка чакхъяргья уж программаш экспериментальни тохкамах, хӀаьта цул тӀехьагӀа еррнгача школашка хургья уж кхоачамъяьна ергйоацарий лоархӀаме а йолаш.

Керда курсаш юкъейоалаяр дапза да доалаш даь хӀама да. Советски пачхаьлкхено хьаду чӀоагӀача, барт болча дезала, гражданаш унахцӀена хилийтара эша деррига хьалаш. Цунна новкъостал ду наьнев берен унахцӀено лораяра тӀадерзадаь гӀулакхаш, дезала ду материальни гӀо, наьнев берен даькъерча боккъоний нормаш кхоачашйоа хьожаш тӀахьожам лоаттабар чу а лоацаш йолча просвещенен унахцӀено лораярен хьакъехьарча дегӀаенача системана.

Вай пачхаьлкхен лара йола гуманни принципаш кхы а дикагӀен йиззагӀен кхоачашъюлургья, нагахьа санна кхуиш йоагӀача тӀехьенна, цунна школашка хьехача я кхетам луче а хапа, дикагӀа мишта йича хургья а хьожаш, воздействи йой.

Цхьабакъда, хӀанларча ханарча бераштa, кхуиш бонгӀарашта, нагирхошта, кхыметтел кхийнарашта а шоашта гонахьара дуне дикагӀа довза шоай гӀулакхея. Кисткаста хул моллагӀча лазарех мишта лоравала веза, цамогаш хиннача хана шоай фу де деза, шоай режим хьаькъе лагӀа вӀаштӀехьа мишта йовккхергья, шоаш болх дикагӀа булургболаш хилийтара фу де деза царна ца ховш моттигаш. Царна кӀеззига йовз мӀаьча сага а кхалсага а органима физиологически психологически башхалонаш, хӀаьта цхьана леладу гӀулакхаш эффективни хилийтара, дезал чӀоагӀбара чӀоагӀа лоархӀаме да личносташта юкъерча гӀулакхашка уж теркальяр.

Из кхоачам боацар дӀадаккха лаьрхӀа я «Дешархошта половойи гигиенически кхетам балара» курс. Цун декхар дешархошта царна чӀоагӀа эшаш йола сведенеш йовзийтара гигиенически навык лари хинна Ӏац. Укхаза хьож нагирхой колоца, уж делалаш хьа а бай баха а берашта кхетам бала а кийча хилараца дувзадена долча физиолого - гигиенически правственни дешашка. МаӀача нахан кхалнахан юкъерча гӀулакхий сферерча нравственни нормай чулоацам дешархошка дика кхетабайтила вӀаштӀехьадаккхар. ЧӀоагӀа а массадолча даькъе а унахцӀена хургбола дезал хьабе гӀер таргболаш, шоай а шоашта гонахьарбарий а унахцӀено лораярах бола шоашта тӀалатта бехктокхам кхетабеш хургболаш кхетам балар, саг яхача деша маӀан доккха хилар кхетадеро тӀалатта тӀехьен унахцӀенонах, вахарах, кхоанехах бола бехктокхам тӀа-тӀа лакхбергбола предпосылкаш хьаяр цу тайпара хоададе делаарга дерригча хьайийцача «Дешархошта половойи гигиенически кхетам балара» курса декхар.

Из курс чакхйоаккхаш хьож сага организм дегӀаахар (половой даькъе кхер, берих хилар, бер дар, бера де деза керттера гӀулакхаш, гигиена, бера хӀама хьокхар, режим, физически воспитани, дӀамига бер шелалга йовхалга, кхыдарашка даккхар); новкойи бераши лорадар; кӀаьнкен йийгтен шин-шийн гигиена; кӀаьнкештен йоӀагаштен юкъерча гӀулакхий нравствени кӀийле; наьха фу дӀаьхдари сага эггара тӀехйола духовни маьхаленаш: безами гӀалатта декхари уж дезала нравствении кӀийле хиларах тарра: дезала да а нана а хила безараштa эша гӀулакхаш Ӏомадайтар; саг йоалаеран маьре яхаран яьна хила эзача ханах ха дезараш; физиологически нравственнии даькъе кхера хьакъехьара ха дезараш: социально кхер санна долча дешашка.

Курсо керттера де лерхӀар да «Дезал а болаш бахара кийчбар» — кагийча наьха а мехкарий а уйлаш уж шоай дезал а бераш а хилийта гӀертаргболаш вӀаштӀехьаяхар, кагийча наьха саг йоалае а мехкарий маьре аха а, хӀаьта иштта бераш кхеде а безам болаш хилийтар, «паргӀата безам» оалаш долча теоренен кхыча оморальни хӀамаштен духьала хургболаш кхетабар.

Курса программа тӀа лаьрхӀа да кагийча наьхен мехкарийи личносташта юкъера гӀулакхаш дувца. Из кхетадеш а да, хӀана аьтча дезал хьабара чӀоагӀа лоархӀаме да боккъонца вӀаши гӀулакхаш леладара эша оамала еррига оагӀонаш хьахинна ялар, цхьане шоалагӀчун дог уйла кхетадар, уж эздел долаши вӀаши лоархӀаши хилар. Цу тӀа дувц къонахчалах, эӀамигача сагах далла дезаш дола хӀама из хиларах тарра: дувц иштта йоӀ кхалсага оамалаш йолаш я кхалсагах цӀакхха а дӀакъаста йиш йоацаш дола гӀулакхаш, цӀенача йиший сий лакха лоаттадеш, лоьхал де йиш йола дика гӀулакхаш доахкаш, массанега а ше лоархӀийташ, уйлаш, сибат, дувхар хоза долаш хила езаш хиларах.

Программана юкъедихьал новкъостехи доттагӀехи дола дешаш; коммунистически мораль — новкъосташта а доттагӀашта а юкъерча гӀулакхий нравственни кӀийле; безам — сагах доаллаш дола эггара дикагӀа а хозагӀа а дола хӀама.

Курса «Браки дезали» яхача раздела юкъе я укх тайпара темаш: нагирхой дезал а болаш баха психологически кийча хилар, советски дезали цун функции; дезала психологически климат, дезал дегӀаахара этапаш; хӀара дезалхочун декхараш; дезала идейни маьхаленаш, нравственни кӀийленаш, къахьегама атмосфера; дезала бюджети боахами; быта эстетика; къоаламаш дола а вӀаштӀехьабоаца а дезалаш; дезален бракен даькъера советски законаш.

Йоккха моттиг дӀалоац програмна тӀа «Дезали берашн» яхача тема. Берашка дог тоттар сага эггара лакхагӀа дола духовни а социальни а эшараш ма дий; бераш — дезала ираз, общества кхоане. Цудухьа берашта кхетам лучара дезала лоархӀам, дезале берашта кхетам балара спецификен методаши, типични дола гӀалаташи уж дӀадахара наькъаши дӀагойтар, берашта кхетам балара гӀулакх дезалашен берий учреждененен цхьа тарра леладар, царна юкъе барт хилар санна долча дешаех латт цу раздела чулоацам.

Дешархой дезалий дайнаной а хинна Ӏоховшара кийчбар — чоалхане а юхагӀортаенна дувца дезаш а йола тема. Из къоастаяр дукхача даькъе школашка уж курсаш хьехаргьярий кийчонах тийша да.

Цудухьа да вай дешархошта гигиенически половойи кхетам балара дешаш хӀанзе а педагогически институтий программаштен хьехархой кадрашта усовершенствовани ира институтий программаштен юкъеяхьа дага долаш хилар.

Антонина ХРИПКОВА,
СССР педагогически Ӏилмай Академе вице-президент.

(АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Ӏуйранара гимнастика.
10.05 — «Любовь Яровая». СССР Пачхаьлкхен академически Зӏамигача театра спектакль.
12.55 — «Кердахараш».
15.30 — «Кердахараш».
15.50 — «Ереване хиннача телевизиони фильмий IX ЕррггӀсошаи фестивала призаш яха документальни фильмаш, «ДошаегӀйола новхьа».
16.40 — «Эрсий къамаьл».
17.10 — «Партбилетах дола дош».
17.55 — «Иляи гаргарен гаьнарех».
18.45 — «Ӏилман вахар». Ӏилманен техникен дешаьхошкарча 1981 шера Ленински комсомола премилауреаташ.
19.30 — «ХӀара сурта тӀа — малх».
19.45 — «Тахан дунен тӀа».
20.00 — «Тхонг донг» яхача иллен халхарен Пачхаьлкхен ансамбла концерт (Вьетнам).
20.25 — Экрана тӀа арадаьнна 45 шу дизарга. «Балтика депутат» яха художественни фильм.
22.00 — «Ха».
22.35 — «Болх бу моттиг — космос». Ӏилман-популярни фильм.
23.35 — «Тахан дунен тӀа».
23.50 — Балета артистий концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
9.45 — «Доазув доаца континент». Ӏилман-популярни фильм.
10.05, 12.05, 17.00 — Французски мотт.
10.35, 11.45 — Природоведени. 2 класс.
10.55 — В. Иванов. «Бронепоезд 14-69».
12.35, 13.35 — Географи. 6 класс.
13.05, 17.30 — «Шахматий школа».
14.05 — Э. Хемингуэй. «Вахарен кхолламен оагӀонаш».
ЭКРАН — ХЬЕХАРХОЧОА.
14.35 — Музыка. 7 класс. П. Чайковский. «Шера хенаш».
15.25 — Советски пачхаьлкхен боккъони лараи. 8 класс. Пачхаьлкхен сага СССР-е.
15.55 — «Мариэтта Шагинян». ШоллагӀа фильм.
16.45 — «Электрически Расея гу сона...». Ӏилман-популярни фильм.
18.00 — «Даим хургдолеи доккхаволцеи доттагӀал». (нохчий меттала).
18.10 — Фильм-реклама.
18.15 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гӀалгӀай меттала)
18.30 — Художествени дош. «Из кийлар бӀухошца е мехкаш....» Литературни передача.
19.00 — «Нохч-ГӀалгӀайче гӀолла».
19.20 — «Сага закони».
19.30 — Киножурнал.
20.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Спартак» (Москва) — «Торпедо» (Горький). Москвера трансляци. Перерыве — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
22.00 — «Ха».
22.35 — «Къонахах дола дувцараш» Художествени фильм.

4 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Ӏуйранара гимнастика.
10.05 — «Балтика депутат». Художествени фильм.
11.55 — «Кинокинькъара клуб».
12.35 — «Кердахараш».
13.30 — «Кердахараш».
15.30 — «Дика болх бе массаь а хала да». Телевизиони документальни фильм.
16.30 — «Мичад ше, зуршанчаш»
17.20 — Дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреат волча А. Гаврилова концерт.
18.00 — «Къонахар адресаш».
19.00 — Футболах кубок доккхарий кубок. «Динамо» (Тбилиси) — «Бастия» (Франци). Хьалхара тайм. Тбилисера трансляци.
19.45 — «Тахан дунен тӀа».
20.00 — Футболах кубок доккхарий кубок. «Динамо» (Тбилиси) — «Бастия» (Франци). ШоллагӀа тайм. Тбилисера трансляци.
21.00 — Футбола Европа чемпионий кубок. «Динамо» (Киев) — «Аустрия» (Австрали). ШоллагӀа тайм. Киевера трансляци.
22.00 — «Ха».
22.35 — Электромузыкальни инструментий ансамбла концерт.
23.00 — Футболах йола УЕФА кубок «Кайзерслаутерн» (ФРГ) — «Спартак» (Москва). ФРГ-ера трансляци. Перерыве — «Тахан дунен тӀа».
00.45 — Футболах кубок яьккхарий кубок. «Эйнтрахт» (ФРГ) — «СКА» (Ростов-на-Дону). ШоллагӀа тайм. ФРГ-ра передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
9.45 — «Украина сигай болий кхаш».
10.05, 12.05, 17.00 — Немецки мотт.
10.35 — Сага анатоми, физиологи, гигиена. 8 класс.
11.35 — «Шийх ца хоор»
11.05 — «Книжка дориде».
12.40, 13.40 — И. С. Тургенев «Бежин луг». 6 класс.
13.10, 17.30 — Дезала юкъе[illegible] берши къахьега доаш кхойрах».
14.10 — Революционни шахьи.
14.40 — Истори. 6 класс.
15.10 — Хими. 10 класс.
15.40 — Природоведени. 4 класс.
16.00 — Истории оагӀонаш. Октябрь хилалехь. В. И. Ленина тӀаххьара подполье».
16.40 — «Энергетикаш водородах йола уйлаш». Ӏилман-популярни фильм.
18.10 — «ДоттагӀал чӀоагӀдир». Киноочерк.
18.25 — «Вай Октябра сий дув» (гӀалгӀай меттала).
18.35 — «Нохч-ГӀалгӀайчена гӀолла».
19.15 — «Рожденная революцией». Художествени фильм. ИйсалагӀа сери. «ТӀехьара вӀашагӀкхетар»
20.45 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
21.00 — «Советски Союза гӀулакх ду!».
22.00 — «Ха».
22.35 — «ЛадугӀа, вокхе оагӀорахьа». Художествени фильм.

РАДИО

3 НОЯБРЬ

6.30 — «Юртара Ӏуйре» (эрсий меттала).
6.50 — Передачий программа.
7.00 — Музыкальни антракт.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
8.20 — «Автоинспектора бюллетень» (гӀалгӀай меттала)
8.30 — «Халхара ритмаш» (гӀалгӀай меттала).
8.45 — «Пятилетка гахдейшнаш» (нохчий меттала).
9.25 — «Вай ленински доттагӀенонна болаш даьд» (нохчий меттала).
9.40 — «Цун наха сийдар вахара хиннар» (эрсий меттала).
9.55 — Музыкальни антракт.
12.15 — «Тхога аллу» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
12.30 — «Къона заманхо» (гӀалгӀай меттала).
16.15 — Передачий программа. Хаоттам (эрсий меттала).
16.18 — «Социалистически юкъе хьаяхале делаераштa» Концерт (нохчий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала).
19.30 — Хоамаш.

УКВ

19.00 — «Песенка Фортунио». Цхьан даькъах латта оперетта.
20.02 — Моттигерча композиторий лирически иллеш.
20.25 — «Даймехках дола иллеш». Концерт.
21.27 — «Ашаргара ашарга».

4 НОЯБРЬ

6.30 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гӀалгӀай меттала).
6.45 — Передачий программа.
7.00 — Музыкальни антракт
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.20 — Патриотически иллеш (нохчий меттала).
12.15 — «Кхараш идейно чӀоагӀъяра — хӀара хийнаькъера терраш». Беседа.
12.30 — «Спортивни Нохч-ГӀалгӀайче».
17.00 — Передачий программа. Хаоттам.
17.03 — «Общество законаш» яха радиожурнал (гӀалгӀай меттала).
17.15 — «Хьона, Даьхе, сатӀачун догӀа» (нохчий меттала).
17.45 — «Октябри — къахьегама рапортни» (нохчий меттала)
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала).
19.30 — Хоамаш.

УКВ.

13.00 — Сайранара музыкальни программа.
18.35 — Халкъа муамаш. «Нохч-ГӀалгӀай композиторий кхоллам» (нохчий меттала).
20.30 — «Иллеца вӀашагӀкхетар». Концерт.
21.11 — «Шера аьрна ашараш». Концерт.
21.42 — «Советий Ӏаьдалаш». Радиокомпозици (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гӀоллен Грознен морхаш а йолаш, цхьайолча хана догӀа а делхаш, къулбаседа-малхбузехьара секунде 5 — 10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 9 — 14, Грозне 10 — 12 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча хана догӀа а делхаш, къулбаседа-малхбузехьара секунде 5 — 10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 8 — 13, дийнахьа 9 — 14 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортен 9-24-01; юрта бовхама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттей деношка

СФ02438. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4121.